

VERENIGING VOOR
KERKRENTMEESTERLIJK
BEHEER IN DE PKN

21e jaargang

nummer 8

September 2021

KERKBEHEER

*Toolbox voor
pro-actief kerkbeheer*

*Pilot toekomstgericht
kerkbeheer*

*Cyberisico's voor
de kerk?*

DONEREN,
COLLECTEREN,
INFORMEREN EN MEER!

Stichting Kerkelijk Gelddbeheer is dé financiële dienstverlener aan Protestantse kerken en aanverwante instellingen. Bij SKG kennen we de kerkelijke markt als geen ander!

Veel kerkelijke gemeenten hebben de Appostel app met bijbehorende webwinkel SKG Collect tot tevredenheid in gebruik.

Met de Appostel app heeft u al uw kerkzaken digitaal en AVG-bestendig:

- **geld werven en collecteren**
- **informereren met agenda, nieuwsberichten en kerkbode**
- **communiceren naar uw gemeenteleden**

Voor meer informatie en een demonstratie kijkt u op appostel.nl of skgouda.nl

Grote Kerk Wageningen

VAN
HOOGEVEST
ARCHITECTEN

Westsingel 9
3811 BA Amersfoort

bureau@vanhoogevest.nl
www.vanhoogevest.nl

Ook Microsoft 365 gebruiken
in uw gemeente?

Gewoon
Jeroen

Neem vrijblijvend contact op!

ik.ben@gewoon-jeroen.nl 06 118 002 16 www.gewoon-jeroen.nl

KERKBEHEER

INHOUD

Voorzitterskolom Kerkgebouwen	5
Agenda	6
Kalender voor kerkrentmeesters	6
Leeuwen en beren op de weg van tools voor pro-actief kerkbeheer?	7
Wat er niet kwam en wat er wel komt	9
Model voor toekomstverkenning financiële bijdragen leden	12
Pilot toekomstgericht kerkbeheer	15
Kerkmarkt & Orgelbank	17
In dienst van de kerk Stefan Verhagen	18
Cyberisico's	20
Opinie Goed volk	24
Vraag van de kerkrentmeester Legitimeren bij instanties	25
VKB Partner Ingenieursbureau Physitec	26
VKB Partner Driebergen Accountants	27
Maandelijks cartoon	29
Actie Kerkebalans 2022	30
Predikant en kerkbeheer Arjen Terlouw	31
Filosofische reflectie Meer dan betrokkenheid	34
Jaarbijeenkomst VKB op 9 oktober	36
Inzenddatum voor de VKB-Mercer/Marsh Award 2021 verlengd	37
'Welkomstpakket' voor beginnende kerkrentmeesters	37
Actueel	38
Onderscheidingen van de VKB	41
PKN Onderscheidingen	42

Met het oog op de toekomst

Hoe vaak verzuchten we niet als we staan voor een belangrijke keuze: "Och, konden we maar in de toekomst kijken." Of achteraf, als we niet het gewenste resultaat bereikten: "Met de kennis van nu..."

Nee, in de toekomst kijken kunnen we niet, maar ondertussen moeten we wel beleid maken, ook in de kerk: met het oog op de toekomst. Hoe doe je dat dan? Waar baseer je je op?

De VKB wil graag een *toolbox* bieden aan kerkrentmeesters om op een pro-actieve manier met het kerkbeheer bezig te zijn, toekomstgericht kerk te zijn. In dit nummer van *Kerkbeheer* leest u daar meer over.

Jezus leert ons om ons geen zorgen te maken voor de dag van morgen, maar dat wil natuurlijk niet zeggen dat we dan maar achterover moeten leunen. Integendeel, we mogen onze talenten niet in de grond steken. Als we maar wel werken onder het besef dat we dat doen onder Zijn zegen.

Wilnanda Hukom
Eindredacteur

Colofon

Bestuur VKB

Drs. F.H. Buddenberg, Zoetermeer, voorzitter
G. Koffeman, Oudewater, vice-voorzitter
Mr. P. van den Boogaart, secretaris en 2e penningmeester
Drs. H. van der Wal, Heino, 2e secretaris
Drs. H. van der Burg, Westerbroek, penningmeester
Ir. B.P. de Wit RTD, Sprang-Capelle, lid
ir. G.G. van Dijk, Rotterdam, lid

Ereleden

D.G. Bijl, drs. G. van Soest,
mr. P.A. de Lange en drs. C. de Raadt

Redactie

J.M. Aarnoudse, hoofdredacteur,
W.J. Hukom, eindredacteur, E. van Rijssen,
N.J.M. de Jong en N. Breukhoven

Redactieraad

Mr. P. van den Boogaart, voorzitter,
J.C. Riemersma, dr. M. van der Meulen
en M. Nieboer

VKB Bureau

Vrieseweg 82,
3311 NX Dordrecht
E-mail: info@kerkrentmeester.nl
Tel. 078 - 639 36 66
Website: www.kerkrentmeester.nl

Postadres administratie en redactie

Postbus 176,
3300 AD Dordrecht

Abonnementen

Abonnementsprijs per jaar voor leden
van de VKB: € 32,40 per abonnement.

Abonnementsprijs voor niet-leden
€ 38,65 per abonnement.

Deze prijzen zijn exclusief 9 procent
btw. ISSN 1568-8712. Abonnementen
lopen van 1 april t/m 31 maart. Opzeg-
ging kan tot uiterlijk 4 weken vóór de
aflooptdatum. Er verschijnen 10 nummers
per jaar (juli/ augustus en november/
december zijn gecombineerde nummers).

Oplage & druk

5.000 ex. © september 2021 - Verloop
drukkerij

Foto omslag

Unsplash

VKB - IN DIENST VAN DE KERK

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer in de Protestantse Kerk in Nederland (VKB) is op 1 januari 2005 opgericht. De Vereniging is de voortzetting van de Vereniging van Kerkvoogdijen in de Nederlandse Hervormde Kerk (VVK) en het Landelijk Verband van Commissies van Beheer in de Gereformeerde Kerken in Nederland (LVCB).

Leden van de VKB kunnen zijn: gemeenten, welke behoren tot de Protestantse Kerk in Nederland, te weten Protestantse Gemeenten, Hervormde Gemeenten, Gereformeerde Kerken en Evangelisch-Lutherse Gemeenten, of federaties van deze gemeenten.

Deze leden worden in de VKB uitsluitend vertegenwoordigd door het college van kerkrentmeesters. Het ledenbestand van de VKB omvat ruim 93 % van alle bij de Protestantse Kerk aangesloten plaatselijke gemeenten.

De Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer is een zelfstandige organisatie. Zij werkt wel ten dienste van de Kerk, maar neemt een onafhankelijke positie in ten opzichte van de Protestantse Kerk in Nederland.

Het doel van de VKB is drieërlei:

- belangenbehartiging voor de leden door deelname aan onderhandelingen over arbeidsvoorwaarden binnen de kerk (voor medewerkers en predikanten), door participatie in organen en organisaties die van belang zijn voor kerkbeheer en door een rol te spelen in de beïnvloeding van ontwikkelingen binnen de kerk, zodat overall waar beleid gemaakt wordt voor of in de kerk het kerkrentmeesterlijk perspectief meespeelt;
- optreden als service instituut door het aanbieden van diensten die aansluiten op de behoeften van de leden;
- optreden als kennisinstituut door middel van deskundigheidsbevordering en het verzamelen, ontsluiten en ter beschikking stellen van informatie die voor colleges van kerkrentmeesters van belang is.

VAN REE ACCOUNTANTS
registeraccountants en belastingadviseurs

VAN REE. EEN FRISSE KIJK OP UW CIJFERS.

Van Ree Accountants biedt advies op maat voor kerkelijke instellingen en non-profitorganisaties. Als accountants zorgen we er natuurlijk voor dat u over de juiste cijfers beschikt. Onze frisse kijk op uw cijfers levert bovendien verrassende inzichten op. Ontwikkelingen in het resultaat. Opmerkelijke trends. Verslaggeving volgens de PKN richtlijn. Fiscaal advies.

Met een frisse kijk ziet u zoveel meer. Neem gerust vrijblijvend contact met ons op via onze website of info@vanreeacc.nl.

www.vanreeaccountants.nl

AUDIT & ASSURANCE | ACCOUNTANCY | BELASTINGEN | CONSULTANCY

ALPHEN AAN DEN RIJN | BARNEVELD | DRECHTSTEDEN | LEERSUM | GELDERMALSEN | NIEUWEGEIN | ZWOLLE

Kerkgebouwen

Dominee Ruben van Zwieten schetst in het juninummer 2021 van *Kerkbeheer* in zijn column 'Het één en tegelijk óók het andere' het huidige dilemma rond kerkgebouwen op kern-achtige wijze. Ik citeer: "Ik wens de kerkrentmeesters in Nederland toe dat zij telkens op twee manieren blijven denken. De stenen van de kerk als geestelijke metafoor. En de stenen als een sterke asset." En even verder: "Die waardevolle stenen in dubbele zin, zo is mijn overtuiging, zouden een veel humanistischer rol moeten gaan spelen midden in de samenleving [...] De tijd van een nieuw verdienmodel is namelijk aangebroken voor de kerk." aldus Van Zwieten. Deze visie sluit aan bij de richting van denken in de recent verschenen protestantse visie op kerkgebouwen vanuit de Dienstenorganisatie: 'Speelruimte gezocht'.

Interessant is om deze visie te toetsen aan de praktijk. De afgelopen 7 jaar heb ik samen met collega-kerkrentmeesters driemaal voor de vraag gestaan welke toekomst voor een kerkgebouw het meest passend was. En alle casussen waren verschillend, waaruit blijkt dat maatwerk vereist is.

De wijkgemeente Oude Kerk in Zoetermeer had een structureel exploitatietekort dat jaarlijks werd aangevuld vanuit Protestantse Gemeente Zoetermeer. Dit exploitatietekort had grotendeels te maken met de hoge onderhoudskosten van het rijksmonument Oude Kerk. De vanzelfsprekende aanvulling ieder jaar door de Protestantse Gemeente Zoetermeer veranderde vanaf het moment dat iedere wijkgemeente verantwoordelijk werd voor zijn eigen exploitatie. Middels een legaat en aanvullende fondsen is toen een aanbouw (De Herberg) gerealiseerd aan de Oude Kerk, die de mogelijkheden voor een multifunctioneel gebruik (concerten, trouwerijen, begrafenissen, tentoonstellingen, etcetera) aanzienlijk heeft verruimd. De opbrengsten hiervan worden gebruikt om de onder-

houdskosten van de kerk te financieren. Een nieuw verdienmodel derhalve, dat uitstekend past in het gedachtegoed van Van Zwieten en de Dienstenorganisatie.

De tweede casus betrof een overvloedige voormalige gereformeerde kerk in Zoetermeer, die uiteindelijk is verkocht aan een Chinese evangelische gemeente waardoor de functie als kerkgebouw gehandhaafd bleef.

De meest recente casus betrof de verkoop van wederom een voormalige gereformeerde kerk in Hillegom aan een projectontwikkelaar, die de kerk gaat slopen om er woningen te bouwen. Helaas was het niet mogelijk om aan dit kerkgebouw een bestemming te geven die aansloot bij zijn oorspronkelijke functie.

Ik moet vaststellen dat deze laatste meest onwenselijke situatie helaas het vaakst voorkomt. Uit het eind vorig jaar verschenen boek *Kerkgebouwen met 88 inspirerende voorbeelden van nieuw gebruik – Van appartement tot zorgcomplex* blijkt dat er in Nederland ruim 7110 gebedshuizen waren. Daarvan zijn er inmiddels 1530 herbestemd en nog zo'n 300 kerkgebouwen zitten in de pijn. Eén op de vier kerkgebouwen heeft dus een nieuwe functie gekregen en bij 70% daarvan gaat het om protestantse kerkgebouwen.

Kortom de praktijk blijkt weerbarstiger dan het ideaal om overvloedige kerkgebouwen een geestverwante functie te geven. Naarmate de exploitatielasten van het kerkgebouw een steeds groter aandeel opeisen van de afnemende vrijwillige bijdragen, zijn kerkenraden immers wel gedwongen om kerkgebouwen af te stoten.

Moderne aanbouw De Herberg bij de Oude Kerk te Zoetermeer

Handleiding voor kerkrentmeesters

De *Handleiding voor kerkrentmeesters* is hét naslagwerk en voor iedereen die in dienst van de kerk bezig is met de facilitaire ondersteuning van het gemeentewerk.

De kosten voor de *Handleiding* zijn € 14,50 (inclusief btw) (VKB-ledenprijs € 13,05)

KALENDER

Kalender voor kerkrentmeesters

September

- Voorgescreven overleg (ord. 11-6-1) met college van diakenen en kerkenraad en andere daarvoor in aanmerking komende organen over de op basis van het beleidsplan op te stellen begroting en de invulling van het collecterooster;
- Betaling Maandnota;
- Bespreking aanpak Actie Kerkbalans 2022;
- Voorbereiding stookseizoen (ketelinstallatie van de centrale verwarming controleren, en dergelijke);
- Publicatie in kerkblad over stand van zaken Actie Kerkbalans 2021, en van de eventueel gehouden extra Actie Kerkbalans;
- Vaststelling van het gemeentelijk beleidsplan.

Oktober

- Bestelling van foldermateriaal en dergelijke voor de Actie Kerkbalans 2022;
- Betaling Maandnota;
- Indienen vóór 1 november van de ontwerpbegroting bij de kerkenraad;
- Herziening van de pachtprizen (aanpassen eens per drie jaar).

AGENDA

Cursus 'Behoud je kerkgebouw'

Op 20 september start de cursus 'Behoud je kerkgebouw' aan de Erfgoed Academie. Doel van de cursus is om betrokkenen bij het behoud, beheer en gebruik van (monumentale) kerkgebouwen te inspireren en handvatten te geven voor meervoudig gebruik van het kerkgebouw. U leert wat er mogelijk is om uw kerk toekomstproof te houden, toegepast op uw eigen lokale situatie.

Deze cursus bestaat uit 3 bijeenkomsten, 2 daarvan zijn online, te weten op 20 september en 29 oktober, en 1 bijeenkomst is 'op locatie' op 1, 7 of 13 oktober.

Kijk voor meer informatie op de website van de Erfgoed Academie: www.erfgoedacademie.nl/opleidingsaanbod/behoud-je-kerkgebouw-najaar-2021

Themadag roerend religieus erfgoed

In vervolg op het vorige nummer van *Kerkbeheer* over roerend religieus erfgoed bereiden Museum Catharijneconvent en de VKB een themadag voor rond dat thema. Het betreft een *live event* in het museum aan de Lange Nieuwstraat 38, 3512 PH Utrecht, voor maximaal 40 deelnemers.

Onder meer zal aandacht worden besteed aan de conservering en restauratie van roerend religieus erfgoed en aan de herbestemming van 'overtollig' materiaal.

Kerkrentmeesters met belangstelling voor roerend religieus erfgoed of die daar in hun werkzaamheden veel mee te maken hebben kunnen zich hiervoor binnenkort inschrijven. Een deel van het programma zal via livestreams op afstand te volgen zijn.

Reserveer alvast in uw agenda: donderdag 7 oktober 2021, van 13.30 tot 17.30 uur.

Jaarbijeenkomst VKB

Op **zaterdag 9 oktober 2021** hoopt de VKB weer een jaar-bijeenkomst voor haar leden te houden. Noteer deze datum alvast in uw agenda. De bijeenkomst vindt plaats in de Sint Joriskerk te Amersfoort. Sprekers Ruben van Zwieten en Martine Oldhoff denken met ons na over het thema "Vitale minderheidskerk in een seculiere samenleving, wat vraagt dat van de kerk?"

Meer informatie vindt u op pagina 36 van dit nummer of op onze website: www.kerkrentmeester.nl/programma-jaarbijeenkomst-vkb-kerk-en-kerkrentmeester-tussen-traditie-en-toekomst/

Aanbod VKB najaar 2021

In het najaar wordt door de VKB een groot aantal (online) ontmoetingen, regio-bijeenkomsten en cursussen georganiseerd.

Kijk voor het actuele aanbod en meer informatie in de agenda op onze website: www.kerkrentmeester.nl/agenda/.

Leeuwen en beren op de weg van *tools* voor pro-actief kerkbeheer?

In gesprek met Jos Aarnoudse, directeur VKB

Tekst Bert van Rijssen **Beeld** VKB

Hoewel mijn collega's mij nog wel eens van een 'pathologisch optimisme' betichten zie ik voor wat betreft het welslagen van het ambitieuze project 'instrumentarium voor pro-actief kerkbeheer' nog wel wat obstakels onderweg daarnaartoe. Ik leg mijn zorgen over die 'uitdagingen' voor aan onze directeur.

Ingewikkeld gedoe?

Vorig jaar heeft de VKB in samenwerking met marktonderzoeksbureau MarketResponse het onderzoeksinstrument SmartAllies aan de colleges van kerkrentmeesters aangeboden om gratis gedurende zes maanden te gebruiken. Hoewel kerkrentmeesters die ermee aan de slag gingen het zeer bruikbaar vonden was uiteindelijk de belangstelling ervoor beperkt. Blijkbaar worden management 'tools' die worden aangereikt door veel kerkrentmeesters als (te) ingewikkeld ervaren. In hoeverre geldt dat ook voor de vijf 'tools' uit de toolbox die je elders in dit blad beschrijft?

Aarnoudse: "Je hebt eigenlijk twee bewegingen. Enerzijds merken we dat er vraag is naar vergelijkende kengetallen en naar manieren om 'greep' te krijgen op toekomstige ontwikkelingen. Anderzijds is er vraag naar 'hapklare oplossingen', geen ingewikkeld gedoe. Beide dingen bijten elkaar wel een beetje. Als je echt wat verder vooruit wil kijken, wat volgens ons in steeds meer gemeenten nodig zal zijn, dan zul je er wel wat voor moeten doen. We gaan met een *toolbox* al een stapje terug. Het idee van een alomvattend dashboard naast FRIS waar alles automatisch in zou zitten, is voor het aantal deelnemers en de frequentie van raadpleging eigenlijk te omvattend (en dus te duur). Maar als je de dingen bij elkaar brengt die er wel zijn, kun je toch behoorlijk analyseren. Je kunt de verschillende *tools* naast elkaar gebruiken. Ik kan mij voorstellen dat niet elk college meteen de vaardigheid in huis heeft om zo'n projectie van giftgevers en levensverwachting te maken. Maar als je voor je gemeente eens in de zoveel tijd een vitaliteitscan wilt maken, dus een doorkijk naar de middellange termijn, kun je er ook wat aan spenderen door je betaald te laten helpen. We gaan in onze pilot aankomend jaar hopelijk ervaren hoe kerkrentmeesters van verschillende soorten gemeenten het vinden om ermee te werken."

Verzamelen van gegevens

De voor de analyse benodigde gegevens zullen deels uit FRIS, LRP en de andere databestanden van de Dienstenorganisatie moeten komen, ofwel door de deelnemende colleges afzonderlijk worden aangeleverd. In het verleden bleek centrale aanlevering van gegevens niet mogelijk, deels vanwege weerstand op formeel juridische gronden. Hoe schat je de kans in dat die aanlevering nu wel mogelijk wordt?

Aarnoudse: "Ik heb er goede hoop op dat gegevens die bij de Dienstenorganisatie worden bijgehouden beschikbaar komen voor beleidsanalyses. Ook het GCBB en de directie van de Dienstenorganisatie vinden dit van belang. De Kleine Synode heeft uitgesproken dat dit mogelijk moet worden, mits het gaat om geanonimiseerde en geaggregeerde gegevens en er van zogenaamde kengetallen geen norm wordt gemaakt. Vergelijkingen moeten aanknopingspunt zijn voor een gesprek en een reflectie in de eigen gemeente. 'Hé, we zien bij vergelijkbare gemeentes dit en bij ons is het dat. Hoe zit dat?' Overigens wordt het geen 'leveren' van gegevens, verwacht ik, maar elkaar helpen (Dienstenorganisatie en VKB) om de benodigde analyses te maken. Als je minimale grootte voor een vergelijkbare steekproef tien gemeenten is, dan is onherleidbaarheid wel geborgd. De VKB gaat het op zich nemen om bij haar leden nog de nodige aanvullende informatie binnen te halen, zodat een aantal relevante karakteristieken van een gemeente of wijkgemeente voor een vergelijking mee kunnen doen in de analyses."

Bert van Rijssen en Jos Aarnoudse in gesprek op het VKB kantoor in Dordrecht

De werkdruk van kerkrentmeesters wordt steeds groter, en de beschikbaarheid van kerkrentmeesters met voldoende tijd neemt af. Hoe bewerkstellig je een voldoende ►

omslag naar pro-actief kerkbeheer? Hoeveel colleges zijn daar dan mee bezig? Wanneer kan het project als geslaagd worden beschouwd?

Aarnoudse: "Twee dingen. Eén: we willen graag dat zoveel mogelijk colleges zo snel mogelijk, en wel als leden van de VKB, mee gaan doen met het aanleveren van aanvullende informatie over hun gemeente en wijkgemeenten. We willen jaarlijks in november de vraag daarnaar uit laten gaan, en gaan het dan ook proberen in te passen in een soort jaarlijks 'thermometermomentje' voor elk college, binnen de 'agenda voor de kerkrentmeester'. Samen helpen we dan elkaar om voor individuele gemeenten die echt hun situatie onder ogen willen zien, het mogelijk te maken zich te toetsen en te spiegelen aan andere gemeenten."

Jos Aarnoudse vervolgt: "Twee: toekomstgericht kerk-zijn, duurzaam en pro-actief kerkbeheer is een beweging die volgens ons belangrijk is, maar we kunnen natuurlijk niemand verplichten. Waarom belangrijk? Omdat je ziet dat de tijd van een jarenlang min of meer gelijkblijvend kerkelijk leven in veel gemeenten niet meer aan de orde is. Er treden overall best wel grotere veranderingen op.

Daar moet je echt op tijd over nadenken en zicht op krijgen. Het is jammer als te veel lokale gemeenten pas in actie komen als de wal het schip keert, of erger: de put pas gaan dempen als het kalf al verdronken is. Wij hopen natuurlijk met onze VKB nadruk op pro-actief kerkbeheer, samen met de accenten die vanuit de Dienstenorganisatie worden gelegd op toekomstgericht kerk-zijn, dat veel van onze gemeenten de aankomende jaren bewust werk willen maken van analyses en plannen. Natuurlijk hangt het daar niet alleen van af of wij, bijvoorbeeld als kerkrentmeesters, op tijd de bakens weten te verzetten. Er is ook nog zoiets als geloofsvertrouwen. Er zijn soms ook ongedachte ontwikkelingen, die je alleen kunt zien als wonderlijke wendingen. Maar dat ontslaat ons niet van de verantwoordelijkheid om met de middelen die we hebben goed na te denken over onze toekomst. Als VKB proberen we met onze *toolbox* en met onze dienstverlening daaraan bij te dragen. Uit de pilot zullen we vast en zeker ook opdoen hoe één en ander overkomt. Sluit de *toolbox* aan bij de behoeften van kerkrentmeesters, dan wel: welke aanpassingen zijn nodig? En twee, zijn de *tools* ook werkbaar en welke aanpassingen zijn dáárvoor dan eventueel weer nodig? We gaan het meemaken."

Wat er niet kwam en wat er wel komt

Tools voor toewending naar toekomstgericht kerkbeheer

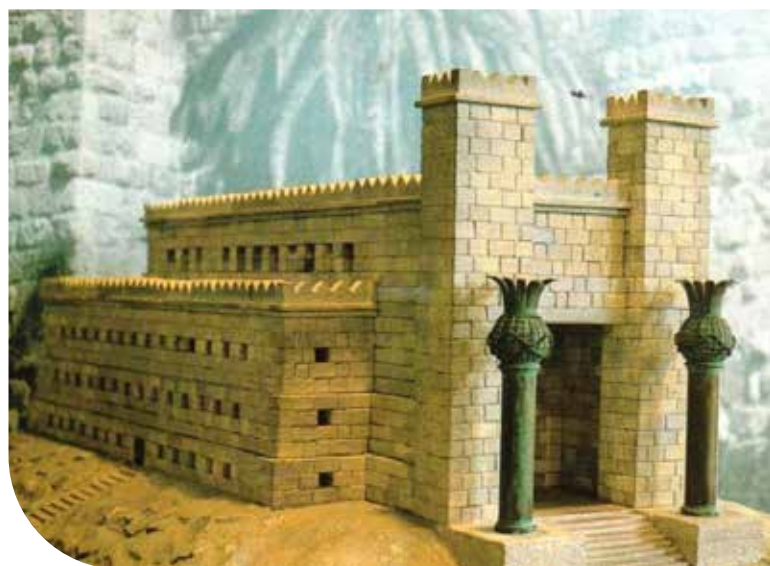
Tekst Jos Aarnoudse **Beeld** PKN, Reliwiki

Al een tijd lang dringt de VKB er bij de landelijke kerkorganisatie op aan om de landelijke cijfers beschikbaar te doen zijn voor onderzoek ten behoeve van kerkbeheer. Al toen ik eind 2015 aantrad als directeur van de VKB was dat onderwerp van gesprek tussen de VKB en de landelijke kerkorganisatie.

In kader van pro-actief kerkbeheer

Al vanaf 2011 leeft in de gelederen van de VKB het idee, dat plaatselijke gemeenten een langdurige periode van forse veranderingen tegemoet zullen gaan. Dat heeft alles te maken met de veranderende samenstelling van de meeste gemeenten (krimp) en met de veranderende positie van de kerk in onze samenleving. Dan is het zaak om op tijd – waar mogelijk – bij te sturen. Pro-actief kerkbeheer gingen we dat noemen. Dat staat uiteraard niet los van ook inhoudelijke bezinning op de wijze van kerk-zijn voor veel gemeenten.

In de landelijke visienota's 'Kerk 2025' (met zijn nadruk op 'back to basics') en 'Van U is de toekomst' (met zijn nadruk op toekomstgericht kerk-zijn) zie je een vergelijkbare denkbeweging: we zullen alle zeilen bij moeten zetten om plaatselijke gemeenten en de kerk in haar geheel klaar te doen zijn voor andere tijden die komen. Slankere organisatie, concentratie op inhoudelijke kernen, behouden wat goed gaat en vernieuwen waar dat nodig en kansrijk is. En: we hebben elkaar daarin te stimuleren, te ondersteunen, uit te dagen, met alle verschillen die er zijn in 'onze' kerk (die natuurlijk niet van 'ons' is). Langs elkaar heen werken kunnen we ons steeds minder permitteren.

Model van de Tempel van Salomo uit het voormalig Bijbels Museum te Amsterdam

In geloofsperspectief is het zakelijke geestelijk

Uiteraard doen we het tijdig nadenken over bijsturen volop in geloofsperspectief. Het klinkt zakelijk en organisatorisch als ik zo aan het schrijven ben, en die kant zit er zeker aan. Maar juist dat is ook geestelijk als je er op een goede manier vorm aan weet te geven.

"Als de HERE, de EEUWIGE, het huis niet bouwt, vergeefs zwoegen de bouwers daaraan." (Psalm 127:1). Dat is best aan mij besteed, ook als kerkrentmeester. Wij proberen niet zomaar voor eigen rekening een religieuze organisatie of een zingevingsclub in de lucht te houden. Bij 'kerk' gaat het om een levensgemeenschap die gedragen wordt door God. Ondertussen worden de 'bouwlieden' wel geacht te zwoegen. Die tempel van Salomo kwam echt niet alleen tot stand door bidden, preken en hopen (Psalm 127 is 'van Salomo').

Intuïtie, richtingsgevoel en gegevens

Om te besturen heb je dus zeker geloof, moed en lef nodig en ook wel intuïtie of richtingsgevoel. Maar je hebt ook gewoon nodig dat je weet waar je staat en wat je hebt. Wat ►

zijn de 'gegevenheden'? Heb je 'maar' vijf broden en twee vissen om een massa mee tegemoet te komen? Ook dan hoef je vanuit geloofsperspectief nog niet meteen te wanhopen, maar om het voor elkaar te krijgen moet er dan wel iets bijzonders gebeuren. Heb je daarentegen één, drie of vijf 'talenten' (mogelijkheden in de sfeer van jaarinkomens), dan zul je moeten nadenken hoe je die verstandig gaat gebruiken om Gods Koninkrijk zo goed mogelijk te dienen.

In de sfeer van de kerk van vandaag betekent dat, dat je graag wil weten hoever de financiële polsstok reikt. Dat wil zeggen dat je onderzoekt (1) wat redelijkerwijs de financiële middelen en inkomensstromen zijn waarover je de aankomende jaren kunt beschikken, (2) wat de aangegane verplichtingen (betaalde medewerkers) zijn, en wat (3) de historische erfenis is (kerkgebouwen en hun onderhoud), (4) hoe anderen het doen (*best practices*, *benchmarks*, vergelijkingen), (5) welke ideeën van vernieuwing beproefd zijn of kansrijk lijken (voorbeelden) om zodoende samen op tijd een match te maken voor de aankomende tijd.

Dashbord voor kerkrentmeesters

Als VKB wilden we tien jaar geleden eigenlijk al dat er een soort dashboard kwam voor kerkrentmeesters waarop ze konden zien waar ze 'bedrijfseconomisch' stonden, in de tijd gezien, en vergeleken met relevante anderen (vergelijkbare gemeenten of wijkgemeenten). Daarvoor heb je echter een goede samenwerking nodig tussen verschillende partijen in de kerk. Dat gaat dan over het verwerven en delen van de benodigde gegevens en over een investering in software. We noemden het idee overigens PAKBit (Pro-Actief Kerk-Beheer it-instrument).

Wat er wel kwam: FRIS

Om een lang verhaal kort te maken: tussen droom en daad staan soms in de weg 'wetten' en praktische bezwaren.

Terecht of onterecht, dat laten we maar in het midden. Maar het gedroomde dashboard kwam er tot op heden niet. Wat er wel kwam was FRIS. In eerste instantie is dat, zoals wij het zagen, vooral opgezet om het financieel toezicht te vergemakkelijken, zowel voor gemeenten als voor de CCBB's die dat toezicht moeten uitoefenen. Ondertussen faciliteert het ook functies die voor beleid en pro-actief kerkbeheer zeer bruikbaar zijn. Denk aan het kunnen maken van een meerjarenraming. Je hoeft echt niet gebruik daarvan te beperken tot het moment dat er voor beroepingswerk een 'solvabiliteitsverklaring' moet worden aangevraagd (de toets of je als gemeente wel in staat zult zijn de financiële verplichting aan te gaan die het beroepen van een (deeltijd) predikant met zich mee brengt).

Instructievideo FRIS

Hoofdpunten Indienen jaarrekening

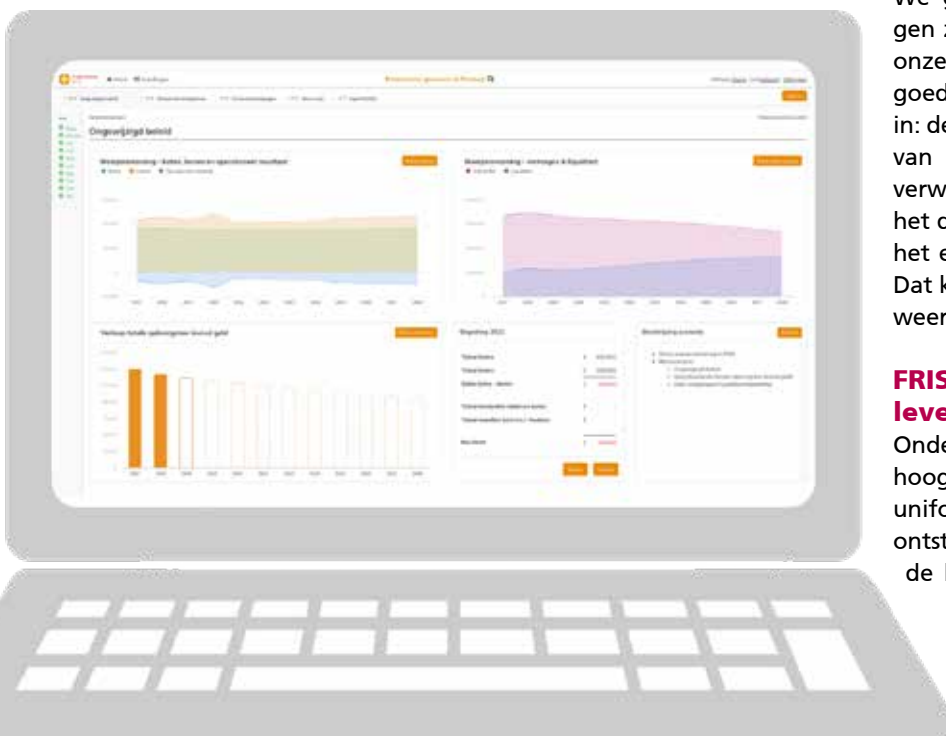

Nu weet ik wel, dat sommige kerkrentmeesters FRIS helemaal niet zo makkelijk vinden. Er zijn kerkrentmeesters die het liefst nog hun gegevens op het oude formulier zouden inleveren. Zelfs leeft hier en daar wel de gedachte: waar is al dat toezicht nu eigenlijk voor nodig? Maar dan moeten we wel beseffen, dat we als gezamenlijke kerk wel degelijk een grote, serieuze organisatie zijn in ons land.

We genieten ANBI voorrechten. We mogen zelf toezicht houden. We zijn het aan onze stand verplicht dit samen gewoon goed op orde te hebben. Dat houdt ook in: dezelfde standaarden in de gehele kerk, van Roodeschool tot Cadzand. Digitale verwerking is daarbij een must. En als we het dan niet zelf digitaal aanleveren, moet het ergens anders gedigitaliseerd worden. Dat kost geld. En daar moeten we dan ook weer met zijn allen voor betalen.

FRIS raakt ingeburgerd en levert schat aan data op

Ondertussen is de respons op FRIS gewoon hoog. Dat betekent dat er een schat aan uniform te bewerken gegevens aan het ontstaan is. Wij zijn als VKB opnieuw met de landelijke Dienstenorganisatie en het

Schermafbeelding van de module meerjarenbegroting in FRIS

Onderzoekspanel Actie Kerkbalans

Naast de jaarlijkse uitvraag in november start de VKB in 2021, op verzoek van de Raad voor de Plaatselijke Geldwerving (RPG) met een vast panel van onderzoek om adequater dan via de gebruikelijke inlichtingenstaten, de resultaten van Kerkbalans in de plaatselijke gemeenten te kunnen meten. Dit alles moet samen met de FRIS-gegevens vanuit de jaarrekeningen jaarlijks een voldoende basis vormen voor cijfermatige ondersteuning van beleid in plaatselijke gemeenten en voor bovenplaatselijke kerkorganen (classes, synode).

GCBB in gesprek gegaan of we toch niet in gezamenlijkheid deze schat kunnen inzetten voor beleid. Natuurlijk zijn die gegevens in eerste instantie alleen ingediend in het kader van het financiële toezicht, maar het zou raar zijn als we ze niet zouden gebruiken (in geaggregeerde en anoniem gemaakte zin) voor beleidsdoeleinden in de kerk.

Wij krijgen heel vaak vragen: hoe doen andere vergelijkbare (wijk)gemeentes het wat betreft dit of wat betreft dat (denk aan levend geld per lid, omvang pastoraat per lid, percentage huisvestingskosten in de gehele exploitatie, etcetera). Omdat onze kerk op allerlei manieren verschillen kent (grootten van de gemeenten, stad versus platteland, modaliteiten) is een algemeen gemiddelde weinig zeggend. Je zou graag jezelf willen kunnen vergelijken met bijvoorbeeld een steekproef van 10 of 15 vergelijkbare gemeenten.

Statistische gegevens gaan inzetten voor beleid

Inmiddels hebben we begrepen dat het GCBB de vraag om in bovenstaande zin met de FRIS gegevens te kunnen gaan werken heeft overgenomen, en dat ook de Kleine Synode daar in principe groen licht voor heeft gegeven. Wij willen daar samen (de VKB en de Dienstentorganisatie) de aankomende jaren mee aan de gang, zodat de dienstverlening aan lokale gemeenten door de partijen die daarmee doende zijn, een extra dimensie krijgt: het kunnen werken met adequate vitaliteitsscans.

Dit betekent wel dat er naast de FRIS gegevens nog aanvullende gegevens nodig zijn, juist om tot goede vergelijkbare steekproeven te kunnen komen. Het is de VKB die het op zich neemt om deze aanvullende gegevens jaarlijks bij haar leden (95% van de gemeenten is lid) te gaan opvragen. Daarmee gaan we voor het eerst in november 2021 beginnen. We willen het zo gaan insteken, gekoppeld aan publiciteit in *Kerkbeheer* en anderzins, dat het jaarlijks gaat werken als een soort algemeen meetmoment van activiteiten. Dus in de agenda voor de kerkrentmeester: in november gaan we – als het aan ons ligt – allemaal een soort algemene kerkrentmeesterlijke APK doen. Hebben we het afgelopen jaar aandacht besteed aan de noodzakelijke aspecten van onze verantwoordelijkheid? Daarnaast zorgen we in november er ook voor dat ons reviewformulier bij de VKB wordt ingediend.

Meerjarenmodule als tool, ook voor wijkgemeenten

Tegelijk hebben we de toezegging gekregen, dat de meerjarenmodule in FRIS ook bruikbaar gemaakt zal worden voor wijkgemeenten die binnen het geheel van een gemeente feitelijk quasi-zelfstandig aan beleidsvorming doet en dus ook op hun eigen niveau moet kunnen analyseren. Daar zijn we als VKB blij mee. Ongeveer 15% (165) van de gemeenten in de Protestantse Kerk is samengesteld van aard. Als VKB hebben we in 2020 een enquête gehouden met een voldoende grote respons om conclusie te trekken. Ongeveer een derde zegt hieraan zondermeer behoefte te hebben en een derde is geïnteresseerd (mits het toezicht maar blijft fungeren op het gemeenteniveau als rechtspersoon).

Geen opgelegde normen, maar onderling gesprek

Laat duidelijk zijn: het gaat er niet om dat wij zoiets als verplichtende normen of kengetallen gaan ontwikkelen. Alsof elke gemeente aan een bepaald percentage zou moeten gaan voldoen ten aanzien van uitgaven aan pastoraat of kerkgebouw. Maar het gaat er wel om dat we zelf goed in beeld hebben wat onze situatie is, en daar dan zelf over in gesprek komen.

Natuurlijk helpt het dan als je ook een beeld hebt van hoe anderen het doen. En zeker: het kan ook bezinning opleveren op de vraag of hoe we het altijd deden wel zo goed en verstandig was. Of dat de veranderende tijd vraagt om een aanpassing. Maar dat is dan altijd omdat we zelf, plaatselijk, als gemeente, als kerkenraad en als kerkrentmeesters er – goed geïnformeerd – over hebben nagedacht.

Complete toolbox

Zo proberen we om toch een zo compleet mogelijke toolbox voor lokale kerkrentmeesters te creëren, op grond waarvan we als VKB (of andere partijen) samen met een lokaal college van kerkrentmeesters (of zij alleen) kunnen komen tot zinvolle vitaliteitsscans voor een gemeente of voor een wijkgemeente of een aantal wijkgemeenten tegelijk.

Zo'n vitaliteitsscan bestaat naar ons inzicht uit ten minste de volgende elementen:

1. Meerjarenraming vanuit huidige situatie (met benoeming van en discussie over de aannames daarin verwerkt);
2. Benchmark met een vergelijkbare steekproef;
3. Analyse invloed mortaliteit op huidige leefgroepen voor aankomende 4 tot 8 jaar;
4. Analyse van verplichtingen aan betaalde medewerkers, voor aankomende 4 tot 8 jaar;
5. Analyse van gebouwsituatie voor eredienst, samenkomst, andere bijeenkomsten, dienstwoningen, in relatie tot onderhoud, (neven) gebruik en exploitatie, voor aankomende 4 tot 8 jaar.

Model voor toekomstverkenning financiële bijdragen leden

Tekst Jos Aarnoudse en Bert van Rijssen **Beeld** Pixabay

Voor een vitaliteitscan van een (wijk)gemeente is een waardevol element in de analyse: het te verwachten verloop van het ledenaantal en de daarbij behorende financiële bijdragen op grond van demografische ontwikkelingen (mortaliteit).

In het algemeen zijn gemeenten binnen de Protestantse Kerk al een geruime tijd krimpende, met gemiddeld 1,5 à 2% per jaar. Deze krimp bestaat uit twee componenten: (a) overlijden van oudere gemeenteleden en (b) een laag toetredingspercentage van jongere generaties (die nog wel als doopleden of jonge meegeregistreerden bij de kerk hoorden). Anders gezegd: er haken ook veel adolescenten en mensen tot 50 jaar af. Dit laatste heeft een versterkend effect, want hoe minder jongere gezinnen actief blijven, des te minder kinderen er weer als dooplid of jonge meegeregisteerde in de ledenadministratie zullen worden opgenomen.

Wat wij doen in dit artikel is nader ingaan op (1) de invloed van overlijdens, (2) de invloed van kerkverlaten en tenslotte (3) de mogelijke handelingsperspectieven voor kerkrentmeesters en kerkenraden.

1. Invloed van overlijdens

Vergrijzing

In het algemeen gesproken heeft Nederland al een leeftijdsopbouw die de aankomende decennia leidt tot verdergaande 'vergrijzing'. Daarbij komt dat de Protestantse Kerk in haar geheel en dus vele (wijk)gemeenten bovengemiddeld 'vergrijsd' zijn en zullen zijn.

Dat betekent dat het kengetal van de krimp zoals dat zich in de afgelopen 10 of 15 jaar trendmatig leek te ontwikkelen, niet per se de goede graadmeter is voor de krimp (op basis van mortaliteit) de aankomende 20 jaar. Het ligt namelijk voor de hand dat deze een versnelling zal doormaken, afhankelijk van de actuele leeftijdsopbouw van een huidige (wijk)gemeente. Tegelijk zien we dat het nog steeds gemiddeld ouder worden van hen die de drempel van 65 hebben weten te passeren weer enigszins vertragend werkt. Het is daarom zaak te proberen het geheel per (wijk)gemeente zo goed mogelijk in beeld te krijgen. Verschillende gemeenten hebben hiermee geëxperimenteerd. Wij hebben een aantal aanpakken bekeken. Op basis daarvan kwam dit artikel tot stand.¹

Opbouw ledenregistratie

In onze kerk worden individuele leden (belijdende leden en doopleden), meegeregistreerden, vrienden van de gemeente en gastleden in de ledenadministratie per zoge-

heten 'pastorale eenheid' opgenomen. Onder een pastorale eenheid (PE) wordt een huishouden verstaan waarin de betreffende mensen samenleven.

'Meegeregistreerden' zijn mensen die samenleven met een belijdend lid of dooplid in een PE (als kind, partner, ouder, etcetera). Onder de 18 jaar wordt deze 'meeregistratie' bepaald door ouders (of verzorgenden). Boven de 18 jaar is dat op basis van de wens van betrokkene. 'Vrienden van de gemeente' zijn zij die geen dooplid of belijdend lid zijn, noch meegeregisteerde, maar die te kennen hebben gegeven graag als 'vriend' in de ledenadministratie te willen worden opgenomen, omdat zij meeleven met de gemeente. Zij hebben daardoor ook bepaalde 'rechten' in de gemeente. 'Gastleden' zijn feitelijk leden van een ander kerkverband dan de Protestantse Kerk, maar omdat er bijvoorbeeld ter plaatse geen gemeente van hun eigen kerkverband is, sluiten zij zich aan bij een gemeente die behoort bij de Protestantse Kerk. Zij willen echter ook lid blijven van hun eigen kerkverband. Ter plaatse leven ze echter mee met een plaatselijke gemeente van de Protestantse Kerk.

Over het algemeen wordt de samenstelling van een gemeente bepaald door het aantal belijdende leden en doopleden. Waarom toch even bovenstaande exercitie? Omdat in steeds meer gemeenten het aantal (meelevende) mensen, dat op de één of andere manier met de kerk verbonden wil zijn zonder formeel 'lid' te zijn, toeneemt. Zij zijn niet te veronachtzamen, als het gaat om betrokkenheid bij de gemeente, ook in financiële zin.

Noodzakelijke dataset

Over het algemeen wordt er vanuit één PE één financiële bijdrage aan de kerk gegeven (de kern van een PE bestaat dan meestal uit een echtpaar of een partnerstel). Dit hoeft echter niet het geval te zijn. Bijvoorbeeld als er sprake is van thuiswonende volwassen kinderen die zelfstandig lid zijn van de gemeente.

De dataset die nodig is voor de analyse van het ledenverloop op demografische gronden en de daaraan verbonden financiële bijdragen, bestaat uit het volgende:

- Een geanonimiseerde lijst van PE's en/of individuele leden waarvan bekend is dat zij financieel bijdragen in een zeker jaar;

- De hoogte van de jaarlijkse bijdrage per bijdragend(e) PE/lid in dat jaar;
- De samenstelling van de PE's (volwassenen) vanwaaruit één bijdrage wordt gedaan: man/vrouw en leeftijd in dat jaar.

Daaruit is een overzicht te maken van de leeftijdsopbouw van de PE's en individuele leden die bijdragen en dus ook van de financiële bijdragen per leeftijd. Ten aanzien van de 'leeftijd' van een samengestelde PE (één bijdrage per echtpaar of partnerstel) moet er wel een keuze worden gemaakt. Daarover zometeen iets meer.

Vervolgens werken met cohorten

Er is een gemeente die geëxperimenteerd heeft met een model waarbij per elk leeftijdsjaar gewerkt werd om op grond daarvan projecties te berekenen, en die dat vervolgens deed per cohort van 10 jaar. Daaruit blijkt dat werken met cohorten van 10 jaar nauwelijks invloed heeft op de nauwkeurigheid (vergeleken met het feitelijk werken met 'cohorten' van 1 jaar). Het model werd er ondertussen wel een stuk eenvoudiger van. Andere voorbeelden die wij zagen, werkten meteen met cohorten van 5 of 10 jaar. Dat wil dus zeggen, dat men in ieder geval het aantal giftgevers en hun bijdragen binnen een bepaalde leeftijdsgrens samenvoegde (cohorten vormde).

Twee kwesties op te lossen

Hierbij komt dan meteen wel de al aangestipte kwestie aan de orde: namelijk welke leeftijd uit een samengestelde PE is leidend, als daaruit één bijdrage wordt gedaan? We willen immers toe naar een analyse op grond van leeftijdsverwachting. In het verleden werd er uitgegaan van een gezinshoofd. Dat was in een klassiek tweehoofdig huishouden (met of zonder kinderen) dan vaak een man, die ook vaak kostwinner was. De leeftijdsverwachting van mannen en vrouwen loopt echter in Nederland nog steeds betekenisvol uiteen. Ook kan er sprake zijn van een aanmerkelijk leeftijdsverschil tussen partners. Dus als de 'levensduur' van een giftgevende pastorale eenheid van belang is, is het zinvol om de te verwachten langstlevende (de jongste als het leeftijdsverschil meer dan 7 jaar is of de vrouw) als uitgangspunt te nemen voor de bepaling van de leeftijd. Het komt erop neer dat aan elke 'vaste vrijwillige bijdrage' (Kerkbalansbijdrage) op de beste gronden een leeftijd wordt gekoppeld.

Daar komt echter een tweede kwestie in beeld: welke gedragsverandering treedt er over het algemeen op als één van twee oudere leden van een pastorale eenheid komt te overlijden, als het gaat om de financiële bijdrage aan de kerk? Hier moet voor een model een *best guess* als aanname worden gemaakt. Het hangt af van de financiële situatie van beiden en van degene die alleen overblijft (ook onder huidige ouderen is er al bij velen geen sprake meer geweest van een zuiver kostwinnersmodel). Ook kan een verschil in de mate van betrokkenheid bij de gemeente tussen twee levenspartners daarin een rol spelen. De modellen die wij bekeken gaan er vanuit dat de langstlevende hetzelfde blijft geven aan de kerk als toen zij samen waren. Maar dat blijft natuurlijk wel een aanname.

Mortaliteitscijfers van CBS als leidraad

Vervolgens is van belang op welke manier de afslag per cohort moet worden berekend. Je wilt bijvoorbeeld een

beeld schetsen van de te verwachten samenstelling over 5 of 10 jaar van dat gedeelte van de gemeente dat op dit moment 60 jaar en ouder is.

Het CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek) publiceert tabellen waarin de gemiddelde leeftijdsverwachting van inwoners in Nederland per leeftijd wordt weergegeven, op zo'n manier dat de kans wordt aangegeven dat men op een bepaalde leeftijd 1, 2, 3, of meer, jaar ouder zal worden.

We ontleen de cijfers aan één van de modellen die wij bestudeerd hebben.

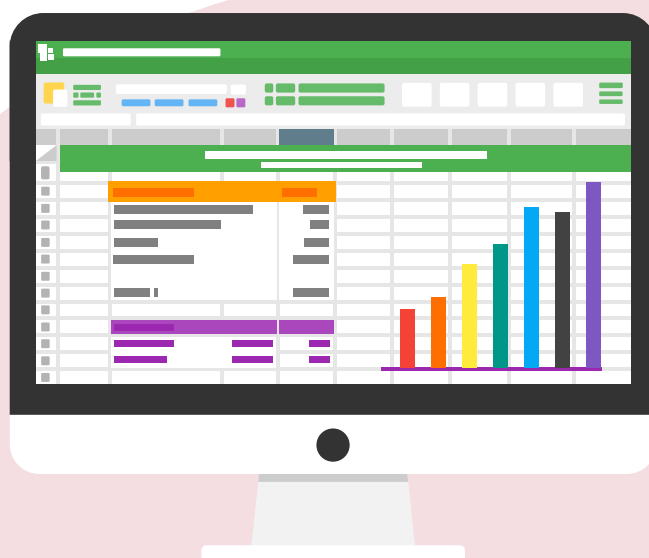
Voor 60-jarigen komt het erop neer dat zij een kans hebben van 90,73% (mannen) en 93,35% (vrouwen), dat zij ook de 70 jaar zullen halen. Dat loopt op die leeftijd dus nog maar een kleine 3% uiteen. Voor jongere generaties ligt de verwachting om 10 jaar ouder te worden hoger dan 91%.

Vanaf de 60-jarigen gaat de levensverwachting uiteraard versneld naar beneden, en gaat ook het verschil tussen mannen en vrouwen toenemen. Voor 70-jarigen van nu is de kans om over 10 jaar nog te leven 76,85% (mannen) en 83,79% (vrouwen). Voor 80-jarigen zijn de cijfers: 41,04% (mannen) en 53,16% (vrouwen).

Dit zijn gemiddelde cijfers, waarbij alleen het onderscheid voor mannen en vrouwen in de presentatie is meegenomen. Bekend is echter dat ook tussen 'hogeropgeleide' en 'lageropgeleide' inwoners van Nederland een vergelijkbaar betekenisvol verschil in levensverwachting bestaat als tussen mannen en vrouwen (namelijk van gemiddeld 7 jaar).

Een andere bruikbare tabel van het CBS is die waar gemiddelden per leeftijdscategorie worden gepresenteerd, idem gericht op overlevingskansen over bijvoorbeeld 10 jaar.

Het mag duidelijk zijn dat de demografische analyse pas interessant wordt vanaf de 60-jarigen. De aanname is dat vanaf die leeftijd overlijden de belangrijkste oorzaak zal zijn van beëindiging van betrokkenheid (behalve als er sprake is van conflict in de gemeente of als juist op die leeftijd vervreemding van de gemeente optreedt door nieuwe ontwikkelingen). ▶

	man	vrouw	gemiddeld	aantal PE's dat bijdraagt per cohort	totale VVB peiljaar per cohort	te verwachten VVB over 10 jaar *)
< 10 jaar	99,86	99,89	99,88			
10-20	99,75	99,87	99,81			
20-30	99,53	99,75	99,64			
30-40	99,20	99,46	99,33			
40-50	98,02	98,50	98,26			
50-60	94,41	95,76	95,09			
60-70	85,50	89,96	87,73			
70-80	63,17	72,88	68,03			
80-90	21,94	30,79	26,36			
90-100	5,49	8,55	7,02			
> 100						

*) Onder aanname van geen gedragsverandering ten aanzien van de hoogte van de bijdrage per jaar.

Er dient wel op maat naar gekeken te worden. Immers ook externe omstandigheden kunnen het gemiddelde beeld beïnvloeden. De CBS-cijfers zijn gemiddelden en houden dus geen rekening met een eventueel niet-gemiddelde samenstelling van de betreffende (wijk) gemeente. Als die bestaat uit veel meer vrouwen dan mannen en uit veel meer 'hogeropgeleiden' dan 'lageropgeleiden' kan dat betekenen dat de levensverwachting een stuk hoger uitkomt. Daarentegen: als oudere mensen meer dan gemiddeld de wijk, de stad of het dorp – om welke reden dan ook – verlaten wegens verhuizing na pensionering of bij verdergaande zorgbehoeften, is dat van invloed op de prognose, en zouden er correcties moeten worden toegepast.

Zo heeft een andere gemeente de afslagpercentages gebaseerd op ervaringsgegevens uit het recente verleden uit de eigen gemeente en de regionale omgeving van de gemeente. De cijfers van het CBS blijven immers landelijke gemiddelden.

2. Invloed van kerkverlatingen

Dit betreft hoofdzakelijk de uitstroom van leden en meegeregistreerden tot 60 jaar (hoewel er ook na de 60 jaar nog wel leden uitstromen anders dan door overlijden). Onder de 60 jaar wordt de uitstroom maar door een klein deel bepaald door mortaliteit. Maar waar dan wel door? Het gaat om een aanzienlijke groep 'jongeren'. De *backdata* van onze kerk leren dat ongeveer de helft van het ledenverlies per jaar niet komt door overlijdens maar door uittrekters op jongere leeftijd.

Van welke aanname willen we uitgaan ten aanzien van een specifieke (wijk)gemeente? Wat heeft daarin de bredere demografische omstandigheid van de betreffende (wijk) gemeente te zeggen? Er zijn streken in het land die niet alleen 'vergrijzen', maar ook versneld 'ontgroenen', omdat jonge mensen en jonge gezinnen wegtrekken. Dan ligt het niet alleen aan de eventuele onaantrekkelijkheid van de plaatselijke (wijk)gemeente voor jongere generaties, maar aan een bredere bevolkingssituatie in dorp, wijk, streek of stad.

Tegelijk is wel degelijk ook de vraag te stellen naar de kennelijk beperkte relevantie en aantrekkelijkheid van tal van onze gemeenten voor jongere generaties. Er zijn kerkverbanden waar de toetredingsgraad ongeveer 75% is (dat wil zeggen dat 75% van de in die kerk als kind gedoopten later ook op volwassen leeftijd zelfstandig deel blijft nemen aan het kerkelijk leven). Deze kerken groeien alleen al op basis van een geboorteoerschot. We hebben geen cijfers, maar de indruk bestaat, dat in tal van gemeenten binnen de Protestantse Kerk het toetredingspercentage nog geen 20% haalt. De ratio tussen toetreders en afhakers/overlijders ligt bij ons weten al een tijdje rond de 1:5.² Dat wil zeggen, dat op elke 5 leden die overlijden of weggaan er maar 1 actief zelfstandig actief wordt (door belijdenis te doen, of door als volwassene lid, vriend of meegeregistreerde te worden of te blijven).

Het ligt voor de hand om vooralsnog voor een afslag in de tijd voor de groep onder de 60 jaar uit te gaan van de krimp-trend in de betreffende (wijk)gemeente van de afgelopen 10 jaar (kan hoger of lager liggen dan het landelijke gemiddelde van de Protestantse Kerk).

3. Handelingsperspectieven: ledenbinding en geldwerving

Tegelijk komen we daarmee bij het laatste onderdeel van dit artikel. We presenteren een manier om een beeld te vormen van de ontwikkeling van de financiële bijdragen naar de toekomst toe van de huidige groep giftgevers, maar onder de veronderstelling dat er geen gedragsverandering zal plaatsvinden.

Ledenbinding

Uiteraard valt er aan beëindiging van lidmaatschap door overlijden niets te beïnvloeden. Maar aan het uittreden van jongere leden mogelijk wel, en aan een mogelijke grotere vervreemding van oudere leden van de gemeente wellicht ook. Het is van belang ernstig na te denken over 'ledenbinding': wat zijn manieren om ervoor te zorgen, dat onze gemeenten wel degelijk voor diverse groepen aantrekkelijk blijven als bedding om gevoed te worden in christelijk geloven en christelijk leven.

Geldwerving nieuwe stijl

Ook gaat een bovenstaande analyse uit van wat nu eenmaal voorhanden is met betrekking tot de hoogten van de financiële bijdragen per lid of per PE. Dit wordt gekoppeld aan de aanname dat dit zo zal blijven (namelijk de mate van financiële deelname van hen die bij de gemeente betrokken zijn en de hoogten van hun bijdragen). Er wordt echter niet gezinspeeld op wat er mogelijk kan zijn, als er actief een nieuwere geefcultuur zou worden bevorderd (met minder mensen gemiddeld aanzienlijk meer geven voor je plaatselijke kerk) en als dit ook succesvol zou kunnen zijn.

In een krimpende situatie zal het immers van belang zijn om opnieuw de kern van het kerk-zijn met elkaar te herontdekken. Het is van belang met hen die betrokken zijn en dat ook in de toekomst willen zijn, na te denken over de manier waarop ter plaatse kerk-zijn voortgezet en relevant kan zijn. Wat daar dan voor nodig is, mogelijk ook een aanzienlijk hoger *commitment* van betrokkenen in financiële zin. Is dat bespreekbaar? Is dat realiseerbaar? Zeker: in een analyse horen geen wonderen thuis. Daar zijn we het snel over eens. Maar de geldwerving en de mogelijkheden met nieuwe activiteiten en ondernemingen ook het financieel draagvlak te doen veranderen, naast aantrekkelijker blijven en worden voor een diversiteit aan doelgroepen, dient een inherent onderdeel te zijn van onze reflectie op ons kerk-zijn ter plaatse in de nabije toekomst. Dat kan niet blijven staan bij analyses op basis van wat we nu (menen te) hebben om vervolgens alleen aan de uitgaven-kant de bakens te verzetten. Daarmee alleen vervullen we onze kerkrentmeesterlijke taak niet naar behoren. We zullen met onze kerkenraden en gemeenten ook in gesprek moeten over het mogelijk, gewenste, maar ook gedroomde (en van God verwachte) toekomstperspectief voor onze plaatselijke (wijk)gemeente, ook als dat een fors grotere offerbereidheid zou vragen van de betrokken en toegewijde leden nu en in de toekomst.

¹ Met dank voor het materiaal van onder andere de gemeenten te Zoetermeer, Waalwijk en Oosterbeek.

² Door het niet kunnen beschikken over de gegevens van de laatste jaren wegens het terughoudende PR-beleid van de kerk in dezen, baseren we ons wellicht op iets verouderde trends en kan deze verhouding inmiddels al wat anders liggen.

Pilot toekomstgericht kerkbeheer

Tekst Jos Aarnoudse en Bert van Rijssen **Beeld** Pixabay

Het was de bedoeling dat we een jaar eerder van start zouden gaan. De coronacrisis gooide roet in het eten. Want met vertegenwoordigers van tien plaatselijke gemeenten aan de slag, die je nog niet kent, dat gaat niet alleen digitaal. Daar heb je ook uitgebreidere kennismaking en fysiek overleg voor nodig. Nu zijn we echter wel zo ver dat we kunnen beginnen. Althans we hopen dat de coronasituatie in het najaar redelijk onder controle blijft.

Wat gaan we doen?

Vorig jaar voor corona legden we al het één en ander uit en vroegen we of er gemeenten mee zouden willen doen. Een aantal gaf zich op. Die gaan we weer benaderen, of zij nog steeds belangstelling hebben.

Wat wij willen is met tien verschillende gemeenten in het winterseizoen 2021-2022 onze ideeën over het komen tot een kerkrentmeesterlijke vitaliteitscan van een (wijk)gemeente in de praktijk brengen. Wat u zich daarbij moet voorstellen en de achterliggende gedachte, daarover kunt u lezen in het artikel 'Wat er niet kwam en wat er wel komt. Tools voor toewending naar toekomstgericht

kerkbeheer', op pagina 9 in dit nummer van *Kerkbeheer*. Wij willen graag onze zogenoemde 'tools' plus de dienstverlening aan gemeenten die daaruit voort kan vloeien, toetsen aan uw praktijk. We willen die natuurlijk zo goed mogelijk laten aansluiten bij wat voor u in de plaatselijke gemeente van belang is en werkbaar is. Als uit de pilot blijkt dat andere zaken van belang zijn dan aanvankelijk voorgesteld of bedacht, of er zijn opmerkingen over gebruiksgemak, dan zal de aanpak worden aangepast.

Het idee is dat we samen van uw (wijk)gemeente een kerkrentmeesterlijke 'foto' nemen vanuit verschillende gezichtspunten, om daarmee te verkennen hoe 'kerkent-

meesterlijk' de situatie er de komende vier tot acht jaar er nu eigenlijk uit ziet. Het idee is natuurlijk dat u dat niet voor uzelf alleen doet, maar dat het een rol kan spelen in bezinning met uw kerkenraad en/of gemeente over visie en beleid voor de nabije toekomst. Dat wordt niet alleen uitgemaakt door financiën en menskracht, integendeel, maar het maakt er wel een niet onbelangrijk onderdeel vanuit.

Ondertussen vergelijken we uw situaties met die van anderen. We gaan ervan uit dat dat de eigen bezinning verscherpt en beter helpt bij de analyse en bij het mogelijk benoemen van mogelijkheden en onmogelijkheden.

De planning 2021-2022

Op het VKB bureau bereiden we ons verder voor in **augustus/september**. Het team dat voor de uitvoering en begeleiding zorgt bestaat uit Jos Aarnoudse, Bert van Rijssen en Nelline Breukhoven. Vanuit het bestuur van de VKB is de heer Rik Buddenberg de portefeuillehouder van dit thema. Ook hij zal een rol spelen in het proces van de pilot.

In **september/oktober** gaan wij de tien gemeenten wer- ven. Dat betekent: de gemeenten die al vorig jaar reageerden nabellen. Verder zijn er wellicht gemeenten die naar aanleiding van dit nummer van *Kerkbeheer* reageren met belangstelling. Schroom niet. Maar ook willen we doelgericht de vraag stellen, om ook een zekere mate van diversiteit in de pilotgroep te kunnen aanbrengen.

In **november** sturen we dan een eerste pakket met informatie naar de deelnemende colleges van kerkrentmeesters en organiseren we een gezamenlijke aftrapbijeenkomst (waarschijnlijk in Nijkerk in het midden van het land).

In **december, januari en februari** komen Bert van Rijssen en Jos Aarnoudse naar de betreffende gemeenten toe (of als dat toch handiger en verstandiger lijkt, organiseren we een digitaal overleg, of waar nodig een tweede digitaal overleg) om zaken op locatie door te spreken en toe te lichten.

In **februari/maart 2022** willen we starten met het 'op- halen' van uw informatie (afhankelijk van de snelheid waarmee het u lukt om zaken te verzamelen en alvast te analyseren). In **maart en april van 2022** maken we dan

een eerste rapportage per (wijk)gemeente die mee doet, welke we opnieuw op locatie (of digitaal) met u komen bespreken (**april/mei 2022**).

Het idee is dat u dan aansluitend, maar het mag natuurlijk ook eerder (beter zelfs) uw bevindingen bespreekt met uw kerkenraad of in ieder geval met een moderamen. Het gaat daarbij dan uiteraard om de vraag: wat betekent onze analyse voor ons kerk-zijn in de aankomende tijd en voor het beleid dat we samen daarover hebben te maken (of aan te passen)?

We willen dan dit proces aan het begin van de zomer afsluiten met een soort gezamenlijk mini-symposium (**eind juni 2022**), ook weer in Nijkerk.

Vervolgens zullen wij intern als VKB in de **zomer 2022** de opgedane bevindingen verwerken in een grondige evaluatie, om voor de komende beleidsperiode (2022-2026) deze te vertalen naar opschaling van de dienstverlening op dit gebied.

Opgeven bij interesse

Als u dit leest en denkt: misschien wel iets voor onze (wijk) gemeente, schroom niet om eens vrijblijvend een praatje te maken met Jos Aarnoudse of Bert van Rijssen, of geef u op via de bekende contactmogelijkheden van de VKB.

PLUIMERS ISOLATIE

De specialist voor al uw isolatiewerkzaamheden

+

Lagere energienota

+

Meer comfort

+

Beter voor het milieu

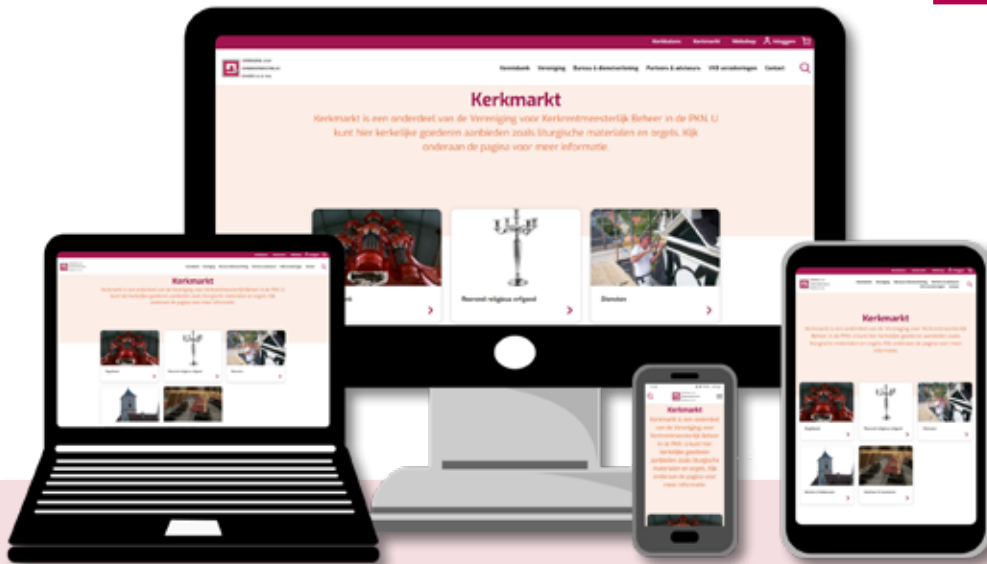
SPOUWMUURISOLATIE - VLOERISOLATIE - DAKISOLATIE
ZOLDERISOLATIE - ISOLATIEGLAS - IMPREGNEREN

ENERGIE BESPAREN BEGINT BIJ GOEDE ISOLATIE

Is uw kerkgebouw al klaar voor een duurzame toekomst?

Vraag nu een vrijblijvend adviesgesprek aan!

WWW.PLUIMERS.NL - 0548 516225

Kerkmarkt

Op Kerkmarkt.nl kunnen kerkelijke gemeenten hun kerkelijke goederen ter verkoop of ter overname aanbieden. Dat kunnen bijvoorbeeld de stoelen zijn die niet meer worden gebruikt of liturgisch meubilair dat bij een kerksluiting vrijkomt. Op deze wijze kunnen kerkelijke goederen weer worden hergebruikt. Deze dienstverlening is voor kerkelijke gemeenten gratis, uitgezonderd de rubriek 'orgelbank'.

De orgelbank

DE ORGELBANK

De orgelbank van de Vereniging voor Kerkrentmeesterlijk Beheer biedt plaatselijke kerken en gemeenten de mogelijkheid hun pijporgel te koop aan te bieden.

Afgelopen maand zijn twee nieuwe inschrijvingen verwerkt. De eerste inschrijving betreft een mechanisch pijporgel met 5 stemmen. Het is in 1958 gebouwd door Von Beckerath oorspronkelijk voor een kerk in Hamburg. Het instrument is momenteel bespeelbaar in de Waalse kerk in Arnhem. De tweede inschrijving betreft een elektro-pneumatisch orgel met 6 stemmen dat rond 1955 is vervaardigd door een onbekende bouwer. Momenteel zijn er in totaal 7 orgels in de orgelbank ingeschreven. De juiste specificaties vindt u in de rubriek orgelbank op onze website www.kerkmarkt.nl.

Voor vragen over de orgelbank kunt u contact opnemen met het VKB-Bureau.

Telefoon (078) 639 36 66

E-mail n.dejong@kerkrentmeester.nl

Stefan Verhagen

Kerkrentmeester/penningmeester met ICT-inbreng

Tekst Bert van Rijssen **Beeld** Stefan Verhagen

Mensen die werkzaam zijn in de informatie- en communicatietechnologie (ICT'ers) zijn, omdat er altijd gebrek aan lijkt te zijn, vaak langer dan de reguliere werktijden beroepsmatig met hun vak bezig. Misschien daarom vinden we ze relatief weinig in de gelederen van de vrijwilligers voor de Protestantse Kerk; in ieder geval zijn ze ondervertegenwoordigd bij de VKB besturen, terwijl we er toch – vanwege de toenemende digitalisering van alle verenigingsprocessen – dringend behoefte aan hebben. Hieronder een interview met een ICT'er die wél zijn deskundigheid beschikbaar stelt aan de plaatselijke gemeente, en daar – als penningmeester – bijzondere dingen mee doet. De Protestantse Gemeente Sint-Michiëlgestel/Schijndel beschikt daardoor over een ICT-omgeving, een veel grotere gemeente waardig.

Over Stefan Verhagen

Stefan Verhagen (Tilburg, 1962) studeerde Informatica aan de (toen nog) Katholieke Universiteit Nijmegen en enige jaren later bedrijfskunde (MBA) aan Cornell University te New York. Hij werkte vervolgens voor verschillende bedrijven (onder andere Philips), voordat hij zich in 2000 verzelfstandigde (zie: <https://zoof.it>). Daarna schreef hij voor verschillende opdrachtgevers boekhoudprogramma's en multimedia apps; tegenwoordig werkt hij veel met *blockchain* technologie. Daarbij begeleidt hij programmeurs uit onder meer India, Iran en China. [Blockchain: het is in feite een register met transacties en informatie over wie waarvan eigenaar is. Doordat het toezicht bij een veelheid van gebruikers gezamenlijk berust is het betrouwbaar en bijna niet te hacken, red.]

Blockchain

Leg dat nog eens uit aan de lezers: blockchain?

"Blockchain-technologie, eigenlijk de filosofie, heeft twee belangrijke principes. Eén, de dingen die je opslaat zijn niet wijzigbaar. Afspraken worden dus onwrijzigbaar afgedwongen. En twee, het is *nongovernmental*, er is geen regelaar nodig."

"Ik pas die momenteel beroepsmatig onder meer toe in het concept [Eten.com](https://eten.com), waarvan ik zoals dat heet CTO (*Chief Technology Officer*) ben. Het is een maaltijd-bestelconcept met de missie om zonder regelaars een proces draaiende te houden. Door met niet te wijzigen afspraken met restaurants te werken ontstaat een eerlijke verdeling van kosten en opbrengsten, dus niet dat de bemiddelingssoftware hoge kosten bij restaurants met zich mee brengt zoals bij veel commerciële bestel/bezorg-sites."

Werkzaamheden in de gemeente

Beschrijf eens je werkzaamheden voor de plaatselijke gemeente?

"Ik ben kerkrentmeester en penningmeester bij de gemeente en pas ICT toe bij alle daarbij behorende werk-

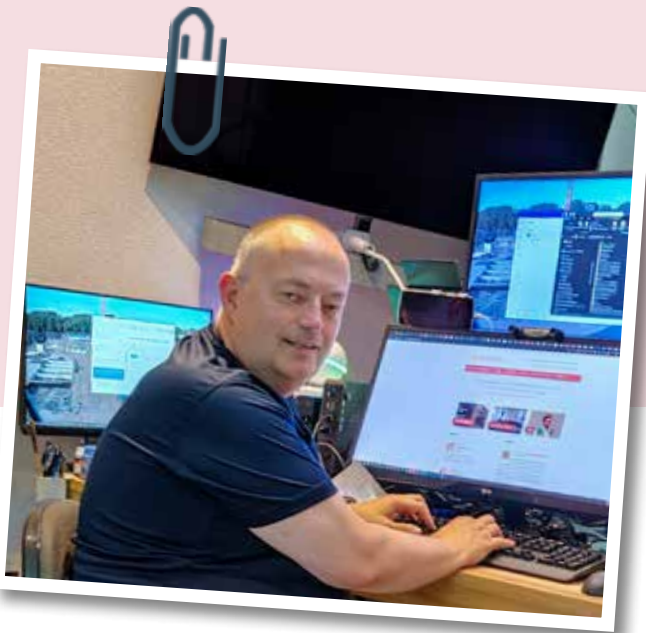
zaamheden in ruime zin. Het zijn meestal kosteloze *tools* die ik gebruik, ten behoeve van efficiencyverbetering, authenticatie [het proces waarbij iemand nagaat of een gebruiker, een andere computer of applicatie daadwerkelijk is wie hij beweert te zijn, red.] en AVG, en het verbeteren van inzicht in beschikbare cijfers. Behalve met boekhoudkundige processen bemoei ik mij ook met bijvoorbeeld multimedia/livestreaming van diensten, en archivering."

Geef eens wat voorbeelden?

"Bijvoorbeeld de authenticatie van onze cijfers in FRIS. Het gaat bij onze gemeente vooral over crediteurenadministratie. De administrateur hangt facturen in FRIS vanuit Dropbox, na een digitale handtekening op de PDF met een akkoord van de budgethouder. De AVG vraagt om beveiliging van gegevens, encryptie, je houden aan bewaartermijnen, en een backupstrategie. Dat hebben we nog niet helemaal doorgevoerd, maar in principe kunnen personen zelf gegevens terugtrekken uit jouw gegevensbeheer. Dat doe ik ook in mijn reguliere werkzaamheden en het zou ook gedocumenteerd naar andere gemeenten kunnen worden overgezet. Wetgeving speelt ook een rol bij archivering: hoe lang mag/moet je dingen bewaren? Welke betekenis hebben de stukken? De digitale opslag zorgt ervoor dat dingen makkelijker vindbaar zijn. Ik pas verschillende software toe afhankelijk van de aard van de gegevens: Dropbox, Synology NAS software, evernote, Google Docs, MS office... Betreffende multimedia: daar gaat veel dynamiek en creativiteit in zitten. We hebben vier camera's waaronder een 4K camera voor inzoomen."

Dat klinkt allemaal heel duur voor een kleine gemeente.

"Dat valt wel mee, zoals gezegd zijn de *tools* meestal kosteloos, er zijn alleen investeringen in mensen. En de hardware... Zo'n 4K camera is het duurst en die heb je al voor €500,-."

Overdraagbaarheid

In hoeverre wordt de gemeente afhankelijk van jouw persoon? Zijn dingen overdraagbaar als jij er geen zin meer in hebt?

"Zolang ik mijn creativiteit kwijt kan (bijvoorbeeld bij de livestreaming) zal ik mijn interesse niet verliezen. Maar ik ben steeds bezig met versimpelen, niet om het moeilijk te maken. Dat maakt dingen ook overdraagbaar. En het leuke van het werk is dat je de weg weet, daarom doe ik ook dit vrijwilligerswerk. Om met de kunstjes die je kent ook iets te kunnen betekenen in wat meer traditionele omgevingen; zo doe ik ook vrijwilligerswerk voor de WSD (werkvoorziening in midden-Brabant voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, red.)."

Wat er zoal speelt

Wat speelt er zoal in de gemeente op het gebied van ICT?

"Corona heeft ons gek genoeg geholpen, heeft bepaalde ICT-processen in een stroomversnelling gebracht. Daarmee heeft de gemeente meer aantrekkingskracht op andere groepen gekregen, dat stimuleert ook misschien het toekomstig kerkbezoek."

"Betreffende de FRIS applicatie vind ik het inzicht in de cijfers soms weinig gedetailleerd. Ik kan de diepte niet in, wat ik als penningmeester wel zou willen. Draaitabellen, diepteanalyses: het lukt niet, waardoor aansluiting soms moeilijk blijkt. Ik klaag niet, maar geef wel een signaal af. Door nauw samenwerken met de administrateur krijg ik de benodigde kennis ook wel, maar het is niet zoals het zou moeten."

Toekomst

Je visie voor de toekomst?

"We zijn een kleine gemeenschap maar er is wel jeugd. Ik ben met andere gemeenteleden in gesprek over hoe je permanente aandacht kunt geven aan datgene wat ertoe doet in de samenleving. Dat kan bijvoorbeeld door kleine groepen te organiseren met mensen die je echt kent, rond een gemeenschappelijk thema, afgedwongen door de *block-chain*. Denkbare thema's zijn bijvoorbeeld geloof, maar ook maatschappelijke issues of het omgaan met bepaalde ziektebeelden. Zie voor een korte indruk: <https://bit.ly/2WBErNB>."

Lakerveld

ingenieurs- & architectuurbureau

herbestemming

restauratie

renovatie

nieuwbouw

Restauratie-architect (GEAR)

Erkend Monumenten Adviesbureau (EMA)

www.lakerveld-noordeloos.nl • 0183 582 600

DAVA

LIGHT CONCEPTS

ARCHITECTURE PRODUCTION SALES

SYLVAIN POONSSTRAAT 14

2548 XX DEN HAAG

070 345 00 45

WWW.KERKVERLICHTING.EU

- LICHTADVIEZEN
- OMBOUWEN NAAR LED
- RESTAURATIE
- MAATWERK
- MONTAGE
- EIGEN FABRIEK

Cyberrisico's

“Het blijkt soms ergelijk eenvoudig om in te breken in een website van een kerkgemeente in Fryslân”

Tekst Nico de Jong **Beeld** Pixabay

Zo luidde onlangs de titel van een artikel in het *Friesch Dagblad*. Twee hackers van het Hacklab in Leeuwarden hadden in opdracht van het dagblad onderzoek gedaan naar de veiligheid van kerkelijke websites in de regio Friesland. In het artikel wordt gemeld dat de veiligheid van diverse kerkelijke websites onvoldoende is en dat er nogal wat te verbeteren valt. Eén kerkelijke gemeente was zelfs genooddaakt vanwege hackers een tijdelijke website te maken omdat haar website onklaar was gemaakt terwijl er ook e-mailadressen van leden waren achterhaald. Dit bericht en daarnaast enkele vragen van leden over het nut van een cyberrisicoverzekering waren de aanleiding om aan dit onderwerp wat meer aandacht te besteden. Onderstaand vindt u daarom de reacties naar aanleiding van mijn vraag aan drie van onze partners over de digitale risico's waarmee kerken te maken krijgen en een aantal adviezen om de risico's te beperken.

Reactie van onze Partner Aspect ICT (door Rijk Prosman)

Het is alweer 3 jaar geleden dat de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) in werking is getreden. De AVG heeft onder meer gezorgd voor versterking en uitbreiding van privacyrechten en beschrijft de verantwoordelijkheden en regels voor organisaties als het gaat om een veilige verwerking van persoonsgegevens. Persoonsgegevens moeten daarom goed beveiligd worden. Dit noemen we ook wel informatieveiligheid. Informatieveiligheid blijkt helaas vaak pas urgentie te krijgen na een incident, zoals een datalek of cyberaanval. Helaas hebben er de afgelopen tijd veel hacks plaatsgevonden waarbij er in verschillende gevallen ook persoonsgegevens zijn buitgemaakt. Onderstaand met het oog daarop zes punten die de aandacht verdienen:

1. Maak gebruik van een centraal systeem

Voorheen was het voor de hand liggend dat kerkenraadsleden of vrijwilligers veel informatie op hun privécomputer hadden opgeslagen of in persoonlijke Dropbox, Google Drive of OneDrive accounts. Anno 2021 kan dit echt niet meer. Het is beter te kiezen voor een centraal systeem zoals bijvoorbeeld Microsoft 365 om informatie gestructureerd en veilig met elkaar op te slaan. Betrek hierbij ook werkgroepen zoals jongerenverenigingen, bouwcommissies, etcetera. Alleen op deze manier krijgt u als organisatie volledig grip op uw data. Bij de inrichting van een centraal systeem is het goed om in ieder geval rekening te houden met:

- Het instellen van het juiste beveiligingsniveau (waaronder twee-staps-verificatie);
- Een duidelijke rechtenstructuur, zodat mensen alleen toegang hebben tot informatie die voor hun rol nodig is.

2. Zorg voor de aanwezigheid van een verwerkingsregister (PKN gemeenten zullen gebruik maken van het LRP systeem). In een verwerkingsregister wordt bijgehouden

welke persoonsgegevens worden opgeslagen. En dan in het bijzonder het volgende:

- Aard van persoonsgegevens (naam, adres, woonplaats, geboortedatum, belijdenis- en doopinformatie, etcetera);
- Doel waarvoor de persoonsgegevens worden opgeslagen (Sla alleen relevante informatie op. Er moet sprake zijn van zogenaamde doelbinding);
- Bewaartermijn (Hoelang moeten gegevens bewaard blijven? Bewaar informatie niet langer dan nodig is. Wat je niet bewaart, kun je ook niet verliezen);
- Waar de gegevens worden opgeslagen (In welk informatiesysteem staat de informatie opgeslagen? Vergeet hierbij ook niet de informatie die in de database van uw website wordt opgeslagen);
- Rechten en toegang tot informatie (Wie heeft er toegang tot de informatie?);
- Of er een verwerkersovereenkomst is afgesloten met de verwerker (Bijvoorbeeld als de gegevens bij een andere partij worden opgeslagen zoals bijvoorbeeld een online ledenadministratie).

3. Zorg voor een procedure rondom datalekken

De Autoriteit Persoonsgegevens handhaaft momenteel erg streng. Er zijn in de afgelopen maanden fikse boetes uitgedeeld. Booking.com kreeg een boete van €475.000,00 opgelegd omdat een datalek 22 dagen te laat was gemeld. De PVV Overijssel kreeg een boete van €7.500,00 omdat een datalek niet was gemeld. Zorg daarom dat binnen uw kerk een duidelijke procedure is zodat bekend is hoe en wanneer een datalek gemeld moet worden en dat betrokkenen van de procedure op de hoogte zijn.

4. Bewustwording bij gebruikers

Kerkenraadsleden en andere vrijwilligers zijn vaak bijzonder betrokken en hebben een scherpe focus op de uitvoering van hun rol en functie. Daarbij zijn ze zich niet altijd bewust van de gevaren maar ook de verantwoordelijkheden op het gebied van informatieveiligheid. Juist zij spelen hierin een belangrijke rol. Zorg er daarom voor dat personen die met persoonsgegevens moeten werken, ook bewust zijn van zowel de risico's als de verantwoordelijkheden. Bijvoorbeeld door het opstellen en delen van een intern beleidsdocument waarin ook aandacht wordt gegeven aan de verantwoordelijkheid van de gebruiker. Zorg er ook voor dat informatie nooit zonder toestemming wordt gebruikt voor andere doeleinden.

5. Maak gebruik van een nieuwsbriefprogramma

Om te voorkomen dat de klassieke fout wordt gemaakt dat geadresseerden bij een e-mail allemaal in het AAN- of CC-veld worden gezet, is het beter om te werken met nieuwsbriefprogramma's zoals LaPosta. Tot 2000 geadresseerden kunt u gratis gebruikmaken van dit programma. Zorg er overigens voor dat u de inlog van dergelijke systemen ook altijd beveiligd met zogenaamde twee-steps-verificatie om ook deze data beter te kunnen beschermen.

6. Installeer regelmatig updates

Software bevat vaak fouten. Fouten die misbruikt kunnen worden door hackers. Fabrikanten brengen daarom regelmatig updates uit. En om systemen veilig te houden, is het dan ook van belang dat met regelmaat beschikbare updates worden geïnstalleerd. Dat kan gaan om de website van uw gemeente die bijvoorbeeld in Wordpress gemaakt is, maar ook een computer van een kerkenraadslid of vrijwilliger.

Reactie van onze Partner Fjelliet (door Rob Kooiman)

Microsoft 365 en Standaard Beveiliging (voor kerken)

Beveiliging van (kerk)gegevens in de cloud vandaag de dag is essentieel voor optimaal en toch veilig samenwerken ook binnen non-profit organisaties. Het zijn tenslotte naast e-mails ook documenten die tegenwoordig in de cloud worden opgeslagen vanwege gebruiksgemak voor de organisatie. Ook vanwege AVG willen organisaties zoals kerken niet meer dat e-mail en documenten op privé

computers worden opgeslagen maar kiezen zij vaak voor een centraal (cloud)systeem zoals Microsoft 365 voor opslag van hun gegevens, mede doordat de licenties van Microsoft voor kerken vaak gratis zijn.

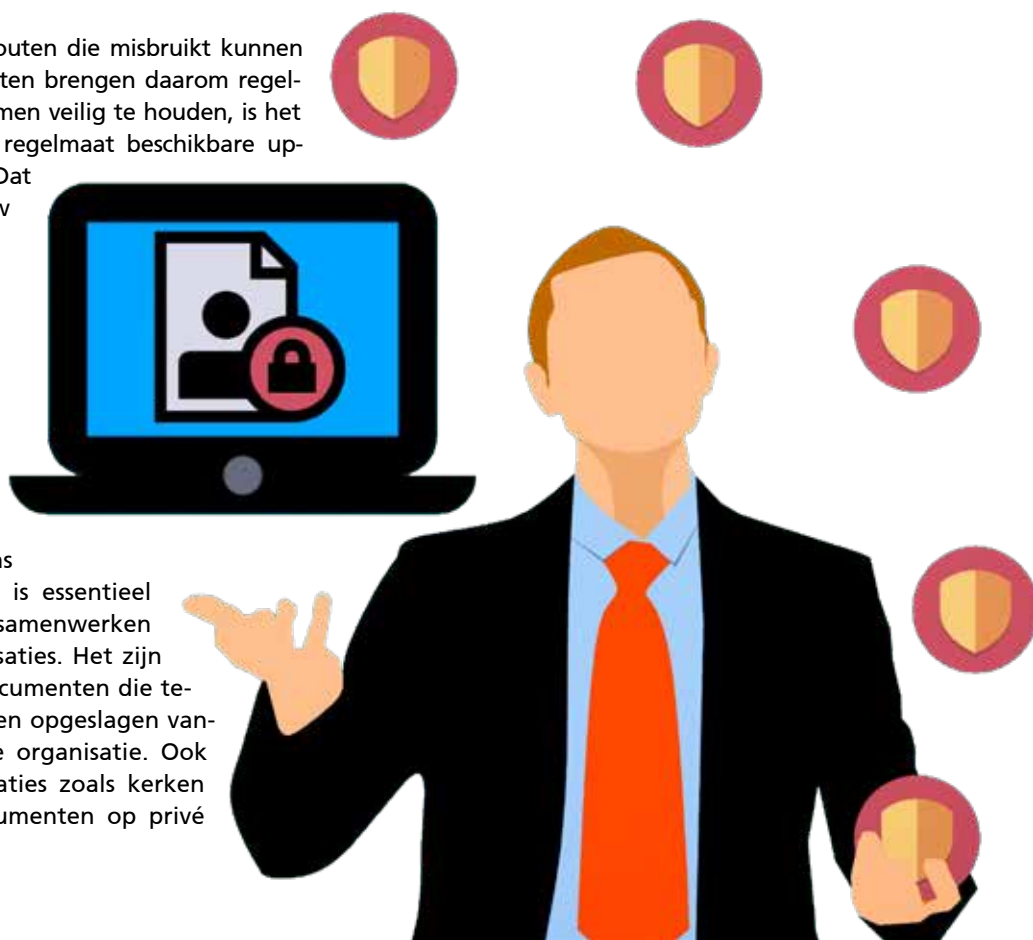
Sinds eind 2019 is de zogenaamde 'Standaard Beveiliging' (Default Security) ingeschakeld bij nieuwe Microsoft 365 cloud omgevingen en al voor die tijd stelden wij dit voor kerken standaard in om veilig werken in de cloud af te dwingen.

Standaard Beveiliging zorgt ervoor dat alle gebruikers verplicht moeten aanmelden voor gebruik van MFA (Multi Factor Authentication) als extra beveiliging bovenop de wachtwoordbeveiliging. Met MFA geactiveerd op de mobiele telefoon App wordt vervolgens op kritieke momenten om een extra bevestiging van de gebruiker gevraagd om zeker te zijn dat alleen de echte eigenaar van een account zich kan aanmelden (iemand anders die een wachtwoord van een gebruiker heeft achterhaald kan dus niet zomaar aanmelden).

De vraag voor extra verificatie vindt alleen plaats als de gebruikersomstandigheden hierom vragen, zoals aanmelden in een nieuwe applicatie voor e-mail of bij aanmelden op een nieuwe computer en dus niet elke keer. Op deze manier blijft de benodigde beveiliging voor de eindgebruiker ook te doen.

MFA verificatie zal ook plaatsvinden als beheerderstaken worden uitgevoerd. Wij adviseren beheerders ook altijd met een apart beheeraccount te laten werken zodat voor normaal gebruik de beveiliging beperkt blijft tot de kritieke momenten.

Het inschakelen van Standaard Beveiliging moet voorzichtig worden gedaan om te zorgen dat beheerders zichzelf niet uitsluiten van de beheeromgeving. Dit kan bijvoorbeeld gebeuren als de (enige) beheerder de Authenticator App verwijdt

van zijn telefoon zonder *back-up*. Je kunt dan niet meer bij het organisatiebeheer komen en opnieuw toegang verkrijgen kan heel ingewikkeld worden. Dat is de reden dat veel kerken met een support abonnement bij een organisatie zoals Fjellet zijn aangesloten. De beheerpartij is dan tijdens de implementatie toegevoegd in de kerk-omgeving als externe partij voor technische ondersteuning in voorkomende gevallen.

De Standaard beveiliging van Microsoft 365 regelt ook dat oude technische protocollen zoals IMAP en POP3 standaard zijn uitgeschakeld en dat alleen gewerkt kan worden met moderne applicaties en moderne verificatie methoden. Zo zal een oude Office 2010 niet meer werken met Microsoft 365 en ook oudere e-mailapplicaties van derde partijen werken dan niet. Dit zorgt ook voor verhoging van de veiligheid van de opgeslagen gegevens in de Microsoft cloud.

Reactie van onze Mercer Marsh Benefits (door Sjaak Schouteren)

Kerkelijke gemeenten zijn niet immuun voor cyberincidenten. Ook zij zijn vaak afhankelijk van de beschikbaarheid en integriteit van (vertrouwelijke) data en daarom kan een cyberincident verstrekken gevolgen hebben. Door een hack kunnen bijvoorbeeld (privacy)gevoelige gegevens op straat belanden of is er geen toegang meer tot de eigen database. Dit kan ernstige gevolgen hebben voor uw kerkelijke gemeente en/of de leden. Wij zien dan ook steeds meer vraag naar de cyberverzekering maar, geheel terecht, ook over de noodzaak ervan.

Uiteraard staat het eenieder vrij om de keuze te maken om wel of niet te verzekeren. Dit moet dan wel gebeuren door middel van een goede en doordachte analyse van de mogelijke risico's en hoe deze te mitigeren. Helaas weten wij uit onderzoek vanuit Marsh in samenwerking met Microsoft dat Nederlandse organisaties moeite hebben met het inzichtelijk maken van de (financiële) impact van een eventueel cyberincident. Mijn persoonlijke ervaring is dat kerkelijke gemeenten hier ook geen uitzondering in zijn.

Daarnaast zijn er nog steeds veel onduidelijkheden over cyberverzekeringen, ondanks dat ze al meer dan 30 jaar op de markt zijn. Het is goed om misverstanden weg te nemen, want cyberverzekeringen zijn een essentieel onderdeel in het cyberriskmanagementprogramma van een organisatie. Het is een goede en bewezen effectieve manier van risicomitigatie.

Geen of beperkte dekking op traditionele verzekeringen

Misverstanden of misvattingen over cyberverzekeringen kunnen er mogelijk voor zorgen dat kerkelijke gemeenten ten onrechte afzien van het afsluiten van een cyberpolis. Het probleem is dat cyberrisico's vele gedaanten kennen en op verschillende manieren schade kunnen veroorzaken, die niet gedekt worden door traditionele polissen.

Onderstaand ook nog twee veelvoorkomende mythes:

Mythe 1: "Een cyberverzekering dekt geen menselijke fouten."

Feit: Hoewel cyberverzekeringen in het verleden met name ontworpen waren voor datalekken en om kwaadaardige cyberincidenten aan te pakken, zijn ze doorontwikkeld en dekken ze nu een breed scala aan operationele en menselijke risico's. Waaronder: niet-bedoelde openbaarmaking, verlies van data door bijvoorbeeld een gestolen laptop of apparaat, malafide werknemers en mislukte updates of mislukte systeem migratie. Over het algemeen sluiten cyberpolissen dekking voor onbedoelde fouten of verzuim niet uit en vele dekken dergelijke risico's uitdrukkelijk wel.

Mythe 2: "De vergoeding inzake datalekken is uitsluitend gericht op wettelijke aansprakelijkheid."

Feit: Cyberverzekeringen bieden een brede dekking, met name voor incidentmanagement, waaronder mogelijk juridische kosten, crisisbeheer, callcenters, ICT-forensisch onderzoek, kredietbewaking en meldkosten. Een cyberverzekering dekt over het algemeen ook de 'bedrijfsschade' en, belangrijker voor kerkelijke gemeenten, de extra kosten die men moet maken om het incident te mitigeren.

Naast ontwikkelingen met betrekking tot de dekking voor financiële schade, zien wij bij cyberverzekeringen ook veel ontwikkeling in ondersteuning om incidenten te voorkomen en te mitigeren. Hierbij kunt u denken aan een 24/7-hulplijn, de mogelijkheid om experts in te schakelen voor ICT-forensisch onderzoek en crisismanagement, juridische experts en PR-consultants, maar ook preventie- en risicobeheertools.

Wij moedigen kerkelijke gemeenten aan om goed te kijken naar hun cyberrisico's en zich te laten informeren over de dekkingen en aanvullende diensten die een cyberverzekering kan bieden. Door samen te werken met ervaren cyberrisico adviseurs kunnen kerken een cyberverzekering samenstellen welke is afgestemd op hun unieke risicoprofiel.

Gesprek over cyberrisico's

Toen Nico de Jong terug kwam met zijn 'vangst' op het gebied de cyberrisico's leverde dat nog wel wat discussie op binnen dat deel van de redactie dat op het bureau ook met ICT van doen heeft. Als je bij partners die werken in de business gaat vragen naar risico's en mogelijk oplossingen, loop je dan niet het risico dat je te veel 'wij van WC-eend adviseren WC-eend' terug krijgt. Ondertussen is het onmiskenbaar zo dat 'wij van WC-eend' wel specialisten zijn op het gebied van toilet-hygiëne.

Hoe zwaar neem je het op?

Tegelijk stuiten we hier op twee oer-Nederlandse dilemma's. Het eerste is: hoe strikt moet je de regels interpreteren (in de privacywetgeving bijvoorbeeld) dan wel hoeveel gewenste alledaagsheid wil je opofferen aan deze striktheid? Of is er voorlopig nog wat ruimte te zoeken, totdat uit mogelijke jurisprudentie uitpakt hoe de regels voor kerken precies worden toegepast.

Het tweede is: hoe schat je *überhaupt* risico's in, en zijn Nederlanders niet zwaar risicomijdend en dus geneigd zich over te verzekeren en aan overdreven indekgedrag te doen?

Hoofredacteur Jos Aarnoudse is duidelijk van de rekkelijke soort op dit terrein. Het leven in de gemeenten is gebaat bij contacten en bij uitwisseling van contactgegevens. Je moet niet alle verbanden in een gemeente in het keurslijf willen krijgen van alleen een centrale beveiligde opslag. Dus dat elk lijstje (van cantorijleden tot kinderclubouders) alleen op een centrale plek achter een inlogknop met dubbele verificatie in te zien is. Je zult moeten accepteren en dat ook in je privacystatement moeten rechtvaardigen, dat meerdere personen bepaalde persoonsgegevens ontvangen en beheren, met dus ook iets meer risico dan wanneer je dat allemaal verbiedt en dat alleen centraal mag.

Het is ook een kwestie van nieuwe gewoontevorming

Nico de Jong geeft aan, dat het soms ook koudwatervrees is, en dat het ook een kwestie van discipline of gewoontevorming is. Als elk verband een eigen groep in een Office-omgeving is bijvoorbeeld, en dat geldt net zo in gemeente-apps, kun je de toegang wel degelijk regelen en limiteren. En voor die enkeling die echt niet op computer en internet is aangesloten, kun je dan nog wel af en toe een geprint lijstje ter beschikking stellen.

Maar gemeenten en gemeenteleden moeten zich wel bewust zijn van de drang van duistere types om persoonsgegevens van anderen te misbruiken of voor misbruik door te verkopen. Nu zal een klein lijstje van een koor niet zo gauw het eerste doelwit zijn, maar alles wat digitaal wordt opgeslagen is – als je het niet voldoende beveiligt – nu eenmaal tamelijk eenvoudig te stelen. De praktijk laat zien dat nieuwe veiligheidsdisciplines in het digitale tijdperk best aan te leren zijn, zonder dat het een domper zet op de onderlinge communicatie en uitwisseling in een gemeente. We moeten ons realiseren dat in het digitale

tijdperk we nog zorgvuldiger met de gegevens van onze leden moeten omgaan dan ooit, aldus Nico.

Wat zijn de risico's van gijzelsoftware voor een kerk nu eigenlijk?

Jos Aarnoudse vraagt zich af, welk risico een kerkelijke gemeente nu helemaal loopt als het om hacken en gijzelsoftware gaat. Okay, de kerkelijke websites in Friesland staan niet voldoende op slot, maar dat staan de schuurtjes en de achterdeuren ook niet (althans niet in vergelijking tot de Randstad). Als er weinig te halen valt, of er weinig belangstelling voor die schuurtjes is, wie gaat daar dan inbreken?

Bert van Rijssen wijst op de gijzelactie waarbij opeens niet alleen grote bedrijven, gemeenten of universiteiten doelwit waren, maar ook MKB'ers. Als je als plaatselijke kerk toch wat vermogen op de bank hebt staan, ben je chantabel ten aanzien van het betalen van geld. Een kerk heeft weliswaar geen grote klantenbestanden, en de kerk is niet gevoelig voor het wegvallen van verkoopkanalen, of het onmogelijk maken van productiemogelijkheden (bezoekwerk en het voorbereiden van preken kan heus verder gaan), maar als je niet meer bij je ledenbestand kunt, of je administratie (inclusief bijdragenadministratie) of website is platgelegd en je wordt daarmee gechantéerd, is dat niet echt aangenaam.

Hoe dan ook komen we tot de conclusie dat niemand gebaat is bij alarmistische geluiden of bij al te overdreven maatregelen. Daarentegen is een bewustzijn van de risico's die kunnen optreden wel van belang. En ook het kennis dragen van de beginselen van de privacyregels in ons land. Zodat je als kerkrentmeester in ieder geval bewust keuzes kunt maken in de manier waarop je daar in je gemeente mee wilt omgaan.

Goed volk

Tekst Jos Aarnoudse **Beeld** PR

Mijn opa en oma Aarnoudse woonden buitenaf. Nu is Oud-Vossemeer op zich al 'buiten de route', maar zij woonden ook nog eens aan het eind van de Patrijzenweg, die het dorp uitvoerde richting de ondergaande zon en het einde van het eiland.

Mijn vader was de oudste thuis en hij kreeg (toen tenminste) dienovereenkomstige verantwoordelijkheden, zoals het leiderschap van de roedel die elke schooldag op en neer naar het dorp trok om de openbare school te bezoeken. Mijn grootouders waren de *old school* gereformeerde bevindelijkheid toegedaan. Er was wel (naast ook een rooms katholieke school) een christelijke school, maar die werd gedomineerd door de gereformeerden. Dat waren 'die van Kuyper' zeg maar, met hun 'veronderstelde wedergeboorte'. Gruwel. Dan kon je maar beter niks krijgen, dan het verkeerde, wat de religie aangaat. Met één keer per week op woensdagmiddag oud-gereformeerde catechisatie door een oudoom-ouderling.

Wat ik mij herinner is dat mijn opa en oma ook een vervaarlijke herdershond hadden. Die lag in principe buiten aan een ketting en had een echt ouderwets hondenhek. Deze hond kon onbedaarlijk aanslaan als er een vreemde het erf op kwam. Daar was hij ook voor. En dan werd hij uiteraard gekalmeerd. Als het alsnog een bekende van de familie was, ging dat met de aanduiding 'goed volk' of zo iets. Je had lui die aan de deur kwamen, daar moest je voorzichtig mee zijn (marskramers, tapijtkopers, scharenslieden, schuldeisers misschien ook wel, wie weet, niet alles werd verteld) en je had 'goed volk': bekenden uit de eigen kring.

Bekenden uit eigen kring, daar wil ik het even over hebben. Die hebben we in de kerk ook. Je zou denken dat we daar welwillend en zorgvuldig mee om gaan. Zeker, we hebben een brede kerk, en we kunnen nog behoorlijk rollebollen over inhoudelijke kwesties. Maar er zijn ook dingen voor iedereen ongeveer hetzelfde. Laat ik het maar bij onze eigen toko houden, het kerkbeheer. Daar hebben we allemaal mee van doen. Het is logisch dat een organisatie als de VKB die daarin ondersteunt en belangen behartigt een organisatiegraad van 95% heeft. Maar ook dat organisaties als Donatus, SKG en KKA-KKG (Silas) veel van

onze gemeenten tot klant hebben. En ook de landelijke Dienstenorganisatie van onze kerk vervult een belangrijke rol op dit gebied. Soms heb ik echter het gevoel, dat in de plaatselijke gemeente deze organisaties als 'vreemden' worden gezien, in plaats van als 'goed volk'. Als Donatus al zijn klanten netjes vraagt te helpen om te voldoen aan de wettelijke plichten die voor hen gelden, dan reageert een fors gedeelte gewoon helemaal niet (ook niet na een herinnering). Als wij als VKB al onze leden ten behoeve van onze contributieheffing vragen hun aantallen leden door te geven (omdat die niet meer in het PKN jaarboek staan), dan reageert zo'n 40% niet. Dat is toch raar. Of niet? Kijk, dat er wel eens wat mis gaat bij de afhandeling van binnenkomende 'post', dat kan, maar gewoon denken: ach de zoveelste club die iets van ons wil. Terwijl het gaat om goed volk dat ons iets vraagt, juist om ons goed of beter van dienst te kunnen zijn, tot opbouw van de kerk. Zou het niet verstandig zijn om hier in eigen huis scherper op te letten? Natuurlijk we krijgen ook allerlei e-mails, nieuwsbrieven en post, waarvan je denkt, wat moeten we ermee? Maar als we serieuze vragen van 'goed volk' ontvangen, zouden we dan niet van harte moeten meewerken?

Stelling van de maand

Heeft u een mening, wilt u erop reageren?

Laat het ons weten via: info@kerkrentmeester.nl

De stelling:

'Binnenkomende post van bekenden uit eigen kring ('goed volk') dienen we altijd binnen afzienbare tijd adequaat te behandelen.'

Legitimeren bij instanties

Tekst Jos Aarnoudse **Beeld** NOS

De vraag komt steeds terug, hoe het nu moet, als een 'tegenpartij' gedocumenteerd wil zien wie er namens een plaatselijke kerkgemeente van de Protestantse Kerk bevoegd is? Dat is ook logisch, want je hebt daar als college van kerkrentmeesters ook niet elke dag mee te maken. En we staan nu toch allemaal bij de Kamer van Koophandel geregistreerd? Daar staat het toch? Ja, de rechtspersoon wel, maar niet de bestuurders dus.

Dat zit zo: het persoonsgegeven 'godsdienstige gezindte' is een bijzonder persoonsgegeven en extra beschermd door de AVG. Dus bij religieuze organisaties mogen in een openbaar register geen persoonlijke gegevens opgenomen worden (hoogstens een contactadres). (Hoe dat nog moet met het UBO-register, waarvan ons parlement heeft bepaald dat het daar wel moet, is nog de vraag). Hoe kun je nu aantonen wie de bevoegde bestuurders zijn van de plaatselijke gemeente of diaconie, die wel geregistreerde rechtspersonen zijn, als onderdeel van een 'kerkgenootschap'? Dat is overigens een andere rechtsvorm dan 'vereniging', waarvoor dus andere regels gelden.

1. Verwijs naar ons 'statuut', dat is de kerkorde, en wel Ordinantie 11 waar vermeld wordt dat de voorzitter en secretaris van het college van kerkrentmeesters samen de gemeente vertegenwoordigen in 'vermogensrechtelijke aangelegenheden'. Verwijzing kan door te verwijzen naar de webpagina op de website van de Protestantse Kerk waar altijd de meest actuele versie van de kerkorde is te vinden.

2. Verwijs naar de Kamer van Koophandel (KvK-nummer) om aan te tonen dat u bestaat als zelfstandige rechtspersoon binnen het kerkgenootschap van de Protestantse Kerk in Nederland

3. Vervolgens moet u aantonen wie daadwerkelijk is benoemd tot voorzitter en secretaris. Dat gebeurt niet door een formele brief van de 'koepelorganisatie' (Utrecht), want die weten dat helemaal niet (wordt soms ook ge-

vraagd). Nee, u doet dat door een getekende kopie van de notulen waarin dat besluit staat vermeld mee te sturen. In een gemeente met wijkgemeenten is het de Algemene Kerkenraad die voorzitter en secretaris benoemt op voordracht van het college van kerkrentmeesters, in een losse zelfstandige gemeente is het het college zelf dat benoemt.

Wat ook wel werkt, is dat u een officiële verklaring op briefpapier van de kerk door de kerkenraad laat opstellen, waarin vermeld wordt wie waartoe in welke vergadering van welk orgaan is benoemd, en deze laat ondertekenen door de scriba van de kerkenraad.

4. In sommige procedures (aanschaf eHerkenningmiddel bijvoorbeeld) wordt nog een extra ondertekening gevraagd van 5 leden van de plaatselijke gemeente, dat lost u op door een nevenverklaring bij de benoemingsverklaring door bijvoorbeeld vijf kerkenraadsleden te laten ondertekenen.

5. Van ondertekenaars dienen vaak kopieën van het identiteitsbewijs (al dan niet onder weglakking van foto en BSN nummer, mede afhankelijk van de interpretatie van de AVG door de vragende partij) meegeleverd te worden.

6. Meestal vraagt de vragende partij, dat in ieder geval de notulen of de verklaring voorzien zijn van één zogenaamde 'natte handtekening' (dus origineel ondertekend) maar ook dat verschilt nog wel eens per organisatie/instantie (zoals aanbieder van eHerkenningmiddel, banken, overheidsinstelling, verzekeringen, notaris, etcetera).

► Ingenieursbureau Physitec

(Be)houden van historische orgels:

Samenwerking tussen praktijk en wetenschappelijk onderzoek ten behoeve van efgoedbehoud

Tekst & Beeld Edgar Neuhaus (ingenieursbureau Physitec en Henk Schellen (TU Eindhoven)

Ingenieursbureau Physitec is sinds 2007 actief als advies- en onderzoeksbureau voor musea en monumentale kerken. De Technische Universiteit in Eindhoven doet sinds de jaren 80 van de vorige eeuw onderzoek in historische gebouwen. Door een jarenlange samenwerking van beide instellingen treedt een effectieve valorisatie van wetenschappelijk onderzoek op.

Edgar Neuhaus, adviseur en eigenaar van ingenieursbureau Physitec, studeerde in 2006 af aan de Technische Universiteit Eindhoven bij de faculteit Bouwkunde, *unit Building Physics and Systems*, groep Bouwfysica van Monumenten. Na een korte loopbaan als onderzoeker aan de universiteit, richtte hij ingenieursbureau Physitec op. Edgar: "Na een tijd als onderzoeker werkzaam te zijn geweest kwam ik tot de conclusie dat de samenwerking tussen praktijk en wetenschappelijk onderzoek in het efgoedveld verbeterd kon worden." Om te zorgen dat nieuwe wetenschappelijke ontwikkelingen en inzichten ook echt toegepast kunnen worden in de praktijk, besloot hij om Physitec op te richten en om daarnaast nauw contact te onderhouden met de universiteit. Henk Schellen, op dat moment universitair hoofd-docent en teamleider van de groep, stond achter dit besluit. Inmiddels, zo'n 15 jaar later, zijn in gezamenlijkheid vele advies- en onderzoeksprojecten uitgevoerd.

Henk kwam in 1986 via het Centraal Laboratorium (tegenwoordig de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed) voor het eerst in contact met monumentale kerken. "Het is een klein wereldje," zegt Henk. "Toen ik in de jaren 80 in contact kwam met dr. Ton Jütte van het Centraal Laboratorium ging deze nationale wereld voor me open. Ik kwam in contact met veel belangrijke spelers in de wereld van het cultureel erfgoed en heb daar veel contacten aan overgehouden. Door het geven van veel lezingen kwamen er steeds meer vragen uit het werkgebied naar me toe, waaraan ik mijn wetenschappelijke onderzoeksvragen ontleende. Die beantwoordden we in onze groep met studenten door het uitvoeren van veel meettechnisch onderzoek in het laboratorium en *in situ* in historische gebouwen en door het opstellen van simulatiemodellen. Door hierover nationaal en internationaal te publiceren kregen we ook internationaal naamsbekendheid en participeerden we in een aantal internationale projecten."

Van 1983 tot 2000 maakte Henk deel uit van een coöperatief onderzoeksteam, gevormd door TNO en de TU/e. Door zijn advies werd onder meer voorkomen dat een monumentaal

Edgar Neuhaus (links) en Henk Schellen

zestiende eeuws glas-in-lood raam onherstelbaar beschadigd zou worden door condens. Daarna voerde hij zeer veel onderzoek uit in monumentale kerken, zoals naar het effect van het binnenklimaat op het behoud van monumentale orgels. Hierbij werd bijvoorbeeld meettechnisch vastgesteld hoe een houten windlade, een cruciaal onderdeel van een kerkorgel, reageert op schommelingen van de luchtvochtigheid. Deze inzichten zijn essentieel om het risico op schade beter in te kunnen schatten. In 2002 publiceerde hij het standaardwerk *Heating Monumental Churches* en heeft sindsdien op nationaal en internationaal vlak aanzien als specialist op het gebied van het binnenklimaat in monumenten.

Orgels vormen naast hun onmisbare rol in de liturgie een verrijking van het monumentale interieur. Het binnenwerk is echter een complexe combinatie van verschillende materialen en constructies, die ieder weer specifieke eisen stellen aan het binnenklimaat. Waar loden orgelpijpen gevoelig zijn voor corrosie, zijn houten orgelpijpen en lederen onderdelen weer gevoelig voor een onjuiste luchtvochtigheid. Feit is dat veel monumentale orgels, die al 400 jaar in een kerk aanwe-

Scheuren in een houten windlade

zig kunnen zijn, pas sinds enkele decennia geleden versneld aangetast zijn. De reden daarvoor is de introductie van luchtverwarming, waarmee in korte tijd de temperatuur in de kerk tot comfortabele waarden verhoogd kon worden. Doordat die warme lucht stijgt en vaak erg droog is, hebben de hoger in de kerk geplaatste orgels dan ook veel te voorduren gehad. Een veel gehoorde klacht in kerken met luchtverwarming is de slechte temperatuurverdeling: in de kerkbanken is het vaak te koud en houdt men de jas aan, terwijl de organist op dat moment met korte mouwen het orgel bespeelt.

De oplossing is in de meeste gevallen niet eenvoudig. "Vloerverwarming voert de warmte toe daar waar deze nodig is, nabij de mensen. Het is echter een traag systeem, waardoor deze vaak lang van tevoren ingeschakeld moet worden of zelfs de hele winter doordraait," zegt Edgar. "Naast een hoog energiegebruik kan dat leiden tot uitdroging van de lucht, met schades aan orgel en houten interieurdelen als gevolg."

Iedere kerk is dan ook anders, qua gebruik, aanwezige orgels, monumentale interieurafwerking en bouwkundige eigenschappen. Ingenieursbureau Physitec adviseerde de afgelopen jaren vele kerken op het gebied van verwarmingsvraagstukken, verbetering van het binnenklimaat voor het behoud van het orgel en energiebesparing. Per kerk is maatwerk nodig, waarbij het behoud van dit bijzondere erfgoed voorop staat.

► www.physitec.nl

Meetopstelling om de dimensionele verandering van hout onder invloed van vochtfluctuaties te onderzoeken

DRIEBERGEN
accountants
fris | scherp | helder

► Dribergen Accountants

Werkend vermogen

Tekst & Beeld Dribergen Accountants

Een man gaat naar het buitenland en draagt zijn drie dienaars op zijn geld te beheren tot hij terug is. Aan de eerste dienaar geeft hij vijf talenten, aan de tweede geeft hij er twee en aan de derde een. Daarna vertrekt hij en gaan de dienaren aan de slag...

In juni 2020 werd bekend dat de Protestantse Gemeenten in Nederland gezamenlijk €1 miljard vermogen hebben. In februari van datzelfde jaar verscheen ook door de PKN een rapport met als titel: 'Werzaam vermogen' en als opdracht: zet je talenten in. In één van de aanbevelingen staat te lezen dat vermogens niet ongeschonden doorgegeven hoeven te worden aan toekomstige generaties maar ook gebruikt mogen worden voor investeringen in kerk-zijn anno nu.

Het investeren in kerk-zijn kan beangstigen omdat de laatste jaren de inkomsten uit levend geld steeds verder teruglopen.

Dat is een ontwikkeling die al een aantal jaren aan de gang is. Het aantal leden loopt terug en jongeren hebben een andere 'geef-moraal' dan de ouderen. Daardoor wordt het steeds moeilijker om een sluitende begroting te krijgen, laat staan dat er dan ook nog ruimte is om te investeren. Toch kan juist het investeren zorgen voor een vitale gemeenschap.

Een kerk vindt haar bestaansrecht in de prediking van het evangelie en de dienst aan de samenleving. Veel kerken leggen de focus op prediking, niet in de laatste plaats omdat de overheid veel 'diensten' heeft overgenomen. Scholen, ►

verzorgingstehuizen, weeshuizen, armenzorg werden tot honderd jaar geleden vaak gerund door een kerk. In het 'handboek Gezonde gemeente' van Robert Warren wordt, op basis van onderzoek naar groeiende gemeenten, een aantal kenmerken gegeven van een gezonde gemeente. Het is interessant te zien dat deze gemeentes vaak beziel vanuit de verkondiging hun blik naar buiten toe hebben gericht; inclusief denken en leven als een echte gemeenschap.

Zo bezien is de oproep om talenten te investeren in kerk-zijn anno nu niet uit de lucht gegrepen. Investeren is anders dan het passen op de tent. U weet wel, die ene dienaar met één talent. Natuurlijk worden er kosten gemaakt. Gemeenten hebben predikanten in dienst en beschikken over een kerkgebouw. Daar kan moeilijk op bespaard worden. Maar als het aan de kostenkant niet op te lossen is resteren nog twee mogelijkheden: (1) interen op vermogen en (2) investeren in kerk-zijn.

Regelmatig wordt nu al de keuze gemaakt om akkoord te gaan met een negatieve begroting en wordt dat gezien als investering in kerk-zijn. Maar is dat ook daadwerkelijk investeren? En, zo ja, wat is dan het rendement? Vaak is er een spraakverwarring. Natuurlijk horen ook tekorten op de begroting erbij, maar bij structurele tekorten is geen sprake van een sluitende investeringsbegroting, om het maar in zakelijke termen uit te drukken. Daarmee is dus eigenlijk sprake van het interen op vermogen.

Onze oproep zou zijn niet akkoord te gaan met structurele tekorten. Wij zien dat dit ook bij veel gemeentes niet nodig is. Vaak is een substantieel deel van het vermogen in geld beschikbaar. Hoe mooi zou het zijn om dat geld ter beschikking te stellen aan plaatselijke ondernemers met een diaconaal hart, voormalige pastorieën te splitsen in een aantal sociale huurwoningen, leningen te verstrekken aan gemeenteleden voor verduurzaming van woningen... Wat zou voor uw gemeente werken?

Geld investeren in kerk-zijn. Is het te rooskleurig om te verwachten dat het mes dan aan twee kanten zal snijden:

zowel direct rendement op uw investering als een groeiende gemeente door de dienst aan de samenleving? Wij denken van niet: wie zaait, zal oogsten.

Als accountant bij zowel bedrijven als kerkelijke instellingen beseffen we heel goed dat onder een investering een sluitende begroting moet liggen. Een investering moet zichzelf terugverdienen, of dat nu in harde euro's is of in gemeentegroei. Een verantwoordelijke taak voor rentmeesters om talenten in te zetten. Wij denken graag ook met u mee.

Over ons

In oktober 1970 werd Driebergen Accountants opgericht. Inmiddels zijn we uitgebreid tot een volwaardig advieskantoor met 35 medewerkers. Wij richten onze diensten op een aantal specifieke sectoren, waaronder kerken, diaconieën en begraafplaatsen. Degene die snel rekenen, beseffen dat in ons kantoor in oktober 2020 50 jaar bestond. Dat vierten we een jaar lang.

Eén van de activiteiten die we ondernemen is DA Doet, een knipoog naar NL Doet. Door het jaar heen zetten we ons in voor de maatschappij. Dat doen we omdat we beseffen dat wij als organisatie daarin een rol hebben. We vinden het belangrijk om de maatschappelijke aspecten van ondernemen ook concreet in te vullen door inzet voor de buurt. Een aantal activiteiten die we de afgelopen tijd gedaan hebben:

- Gedichten en cadeaus rond Sinterklaas voor zorgbehoevenden;
- Aanwezigheid op de stembureaus bij de verkiezingen;
- Ondersteuning van een stichting die zich inzet voor behoud van natuur.

Naast deze activiteiten zullen we ons nog gaan inzetten voor bijles op een basisschool en zijn we met regelmaat betrokken bij Grip op de Knip, een organisatie voor schuldhulpverlening. Deze activiteiten doen we vanuit het besef dat ons talenten zijn gegeven en we deze talenten mogen inzetten voor onszelf maar, belangrijker nog, voor de samenleving.

► www.driebergenaccountants.nl

VKB WIL KERKRENTMEESTERS TOOLS GEVEN VOOR PRO-ACTIEF EN TOEKOMSTGERICHT KERK-ZIJN.

schaapsound

COMPLETE
**KERK-TV
BEDIENING**
OP EEN TABLET

Meerdere camera's en
streams mogelijk.

Neem contact op voor meer informatie.

NIEUW!

KERKGELUIDSINSTALLATIES | PRESENTATIE/KERKTV
AKOESTIEK | NETWERK/WIFI | VERLICHTING | DOMOTICA

Zwolle | Ridderkerk | Roermond
www.schaapsound.nl

Actie Kerkbalans 2022

De Actie Kerkbalans 2022 zal worden gehouden van zaterdag 15 tot en met zaterdag 29 januari 2022.

Als dit nummer van *Kerkbeheer* op de mat valt is naar verwachting de webshop voor het bestellen van de Kerkbalans-materialen (bijna) geopend. Dan kunnen de organisatoren van Kerkbalans in plaatselijke kerken weer materialen bestellen, bij voorkeur via die webshop, te bereiken via www.kerkbalans.nl. Maar het kan ook nog met een bestelformulier dat, samen met de voorbeeldmaterialen, per e-mail digitaal zal worden verzonden of, op verzoek, nog op papier en per post. Omdat de Kerkbalanscampagne vorig jaar is vernieuwd zijn de actiematerialen uitgevoerd in de nieuwe stijl (met de tekst "geef vandaag voor de kerk van morgen"), voor het actiejaar 2022 met nieuwe, aantrekkelijke fotografie uitgevoerd. Echter, er zijn nog steeds voorraden van sommige actiematerialen (vooral enveloppen) in de uitvoering van Kerkbalans 2020 (met de tekst "geef voor je kerk") waarvan het zonde zou zijn die te vernietigen. Deze producten worden in de webshop voor ongeveer de helft van de oorspronkelijke kostprijs aangeboden, met de toevoeging 'uitvoering 2020', zolang de voorraad strekt.

Op de website www.kerkbalans.nl zijn weer veel nieuwe materialen te downloaden (knop downloads op de startpagina) om, als u geen gebruik van standaardmaterialen wenst te maken, uw eigen Kerkbalans campagnemateriaal en -brieven te maken. Van harte aanbevolen, want hoe meer de communicatie rond de actie is toegesneden op de situatie van uw plaatselijke gemeente, des te groter het effect!

VDKL
interieurarchitectuur

**“ EIGENTIJDSE KERKINTERIEURS
MET RESPECT VOOR TRADITIE
EN RUIMTE VOOR IEDEREEN. ”**

MAIL@VDKL.NL | WWW.VDKL.NL | 015-2155839

Kerkvitaal
Gemeenteadvies en -begeleiding

Onafhankelijk advies en begeleiding op het grensvlak van gemeenteopbouw en middelen.

Gesubsidieerde begeleidingstrajecten en ook aanvraag gebouwensubsidies solidariteitskas.

Jaarlijks ca. 20 subsidieaanvragen... met 100% score.

Anna van Gelrestraat 30
3882CK Putten
www.kerkvitaal.nl

Jan Boer
Tel. 06 111 11 538
Email: janboer@kerkvitaal.nl

Arjen Terlouw

Tekst Nelline Breukhoven **Beeld** John Hofman

Sinds kort is dominee Arjen Terlouw predikant in Boskoop. Hij is getrouwd en heeft vier kinderen tussen de 17 en 13 jaar, de jongste twee zijn een tweeling. Zijn eerste gemeente was de Hervormde Gemeente Willige-Langerak, daarna is hij predikant geweest in Ermelo en tot voorkort was hij predikant in Bergschenhoek.

Arjen Terlouw vertelt: "Gelijk na de middelbare school ben ik theologie gaan studeren. Niet eens met het voor-nemen om predikant te worden, ik vond het gewoon een leuke studie. Ik dacht eigenlijk de journalistiek in te gaan. Tijdens de studie moesten we praktische dingen doen, dat was eigenlijk maar heel kort. Ik heb daar een langere termijn van gemaakt. Dat had ik wel nodig om de koudwa-tervrees voor de praktijk kwijt te raken."

Verwachtingen

Een predikant is een beeldbepalend figuur in een gemeente en heeft bewust of onbewust flink wat invloed en is vaak één van de weinige geheel betaalde werkers in de gemeente, in principe met een academische opleiding als start. Van zo iemand mag je wel wat verwachten in de gemeente, toch?

"Jazeker, mensen verwachten ook zeker iets van een predikant. Als predikant ben je een van de weinige betaalde krachten. Dat geeft een heel eigen positie aan het werk."

"Nu ben je als predikant niet letterlijk werknemer van de gemeente, zoals een koster of organist. Maar je wordt natuurlijk indirect wel betaald door de gemeente. Dat schept in zekere zin ook verplichtingen. Daardoor kan het voor een predikant soms lastig zijn om op de goede momenten aan te geven: nu wordt het even teveel, of: nu ben ik er even niet."

"Gekscherend wordt een predikant wel een schaap met vijf poten genoemd. Je moet eigenlijk overal goed in zijn."

"Als je als predikant in een gemeente komt, dan spelen verwachtingen een grote rol. Dat zie je ook in profielschetsen. Gekscherend wordt een predikant wel een schaap met vijf poten genoemd. Je moet eigenlijk overal goed in zijn. De verwachtingen zijn altijd hoog, dat is ook gezond. Tegelijkertijd vind ik dat je als predikant veel krediet meekrijgt. Je hoeft jezelf niet eens eerst te bewijzen voordat je

welkom bent. Het is dan de kunst om als predikant ervoor te zorgen dat de zaken waar je talenten niet liggen, worden opgepakt door andere mensen in de gemeente. Het is dus belangrijk om je eigen grenzen en beperkingen te kennen ter wille van het werk."

"Het is belangrijk om je eigen grenzen en beperkingen te kennen ter wille van het werk."

Kerkbeheer

Hoe verhoudt u zich met kerkbeheer? Wat doet u eraan, wat weet u ervan?

"In dit opzicht heb ik wel een ontwikkeling doorgemaakt. Toen ik begon kon ik nog geen begroting lezen. In de opleiding hadden we wel een vak economie, maar daar werden alleen de grote wereldproblemen behandeld. Pas toen ik in Bergschenhoek stond, ben ik me daar meer mee bezig gaan houden. Tijdens de bespreking van de financiële stukken in de kerkenraad werden er vaak interessante vragen gesteld, en door die uit te zoeken en het er met mensen over te hebben, leerde ik bijvoorbeeld een begroting te lezen."

Geestelijk of zakelijk?

Is kerkbeheer een geestelijke aangelegenheid of een zakelijke? Of is er geen tegenstelling, hoe ziet u dat?

"Ik denk dat kerkbeheer beide is. Het is zowel geestelijk als zakelijk. Natuurlijk is het zakelijk, dat hoeft eigenlijk niet eens uitgelegd te worden. Het gaat om geldstromen, personeelsbeheer, gebouwen. Maar het is ook geestelijk. Ik pleit er erg voor dat je ook als kerkrentmeester die geestelijke dimensie ziet."

"Ik zal daarvan een voorbeeld geven. In Bergschenhoek hebben we de kerk verbouwd in 2018. Tijdens de verbouwing moesten we zes weken de kerk uit. We hebben toen gekerkt in een grote loods van één van de gemeenteleden. Dat was echt een uitdaging, maar tegelijkertijd werd dat een soort gemeentebouw project. Er waren

namelijk heel veel mensen voor nodig. Om het kerkgebouw te strippen en te 'slopen', maar ook om elke zaterdagmiddag die loods schoon te maken en stoelen neer te zetten. Er waren heel veel mensen die zich daarvoor aanboden. Ook mensen die je op andere momenten niet zoveel hoorde of zag. Er kwamen allerlei nieuwe talenten bovendien die ontzettend van waarde waren voor wat op dat moment echt nodig was. Dat is wat ik bedoel met dat het zowel zakelijk als geestelijk is. En het mooiste is als je dat met elkaar kunt verbinden."

Leiding geven

Leiding geven aan en in een gemeente heeft ook altijd te maken met het 'sturen' van de middelen: menskracht, geld. "Leiding geven is veel breder, maar het heeft allereerst te maken met mensen. Dat is iets wat ik door de jaren heen heb moeten leren. De eerste tien jaar heb ik me toch wel verzet tegen het idee van jezelf te zien als leider. Intussen heb ik gezien dat je als predikant wel degelijk een leider bent, of je het wilt of niet. De manier waarop je dat leidinggeven invult is wel belangrijk. Ik heb altijd geprobeerd om het met elkaar te doen. Dat geldt voor mensen, maar ook zeker voor geld. Ik denk dat je als predikant moet meedenken over geld. Niet dat je voorschrijft wat de kerkrentmeesters moeten doen, maar wel dat je positief kritisch meedenkt, vragen stelt en misschien zelfs ideeën aanreikt."

Hoe ziet u zich? Als 'manager', 'ondernemer', 'bestuurder', 'vrijwilligerscoach', etcetera? Of zijn dat 'vieze woorden'? Waarom wel of waarom niet? Kun je hier als predikant vandaag de dag wel voor weglopen?

"Eigenlijk zijn al die woorden niet toereikend. Het zijn geen vieze woorden en ook geen woorden waar ik me voor zou schamen, maar ze omschrijven niet wat mijn rol is. Van alles heb je namelijk wel iets nodig. Niet iedere predikant kan dat of heeft dat allemaal in zich, daar heb je weer het schaap met vijf poten, maar dan moet je het anders organiseren."

"Predikant zijn betekent voor mij: bezig zijn met het Woord van God en dat te verkondigen, voorgaan in de diensten en het pastoraat en gemeente opbouw, dat is je primaire taak. Maar omdat je een bepaalde rol hebt als een van de weinige betaalde krachten en een spilfiguur in de gemeente bent, zul je ook iets van die andere aspecten moeten oppakken. Ik vind dat je als predikant een stukje verantwoordelijkheid draagt om daar handen en voeten aan te geven."

Samenwerking

Hoe werkt u samen met de ouderlingen-kerkrentmeester (en kerkrentmeesters) in de gemeente. Doet u wel eens mee met een vergadering van het college van kerkrentmeesters?

"Aan het begin heb ik in Bergschenhoek wel eens vergaderingen bijgewoond. Dat heb ik bij de diaconie ook wel eens gedaan, maar dat is niet standaard. Er zat altijd een kerkrentmeester in het moderamen. Het is belangrijk dat de kerkrentmeester die zo'n rol heeft, communicatief erg goed is. Dan kan je in zo'n vergadering en daarbuiten dingen met elkaar afstemmen. Veel belangrijke dingen gaan op die manier. Dat vind ik eigenlijk zinniger dan dat je bij een vergadering zit. Daar komen namelijk ook veel randzaken bij kijken."

Dominee
Arjen Terlouw

Geldwerving

Hoe staat u als predikant tegenover geldwerving?

"Laat ik even concreet vertellen hoe wij dat in Bergschenhoek deden. Elk jaar hadden we natuurlijk Actie Kerkbalans. Dat was naast de collecte de hoofdmoot van de geldwerving. Elk jaar schreef ik een begeleidende brief. Aanvankelijk werd die ook ondertekend door de voorzitter van de kerkrentmeesters, later kwam die brief zelfstandig van mijn kant met een aparte toelichting van de kerkrentmeesters. Ik probeerde dat altijd te relateren aan waar we op dat moment in de gemeente mee bezig waren, en zo het geestelijke en het materiële aan elkaar te koppelen."

"Ook over de collecte ben ik langzamerhand anders gaan denken. Voorheen was dat zo'n standaard riedeltje, daar dacht ik eigenlijk nooit over na. Tegenwoordig doe ik dat veel bewuster. Het mooiste zou ik vinden als de collectes worden toegelicht. Het is dan een moment om heel bewust te geven. Ik weet niet of men dan ook gelijk meer gaat geven, maar het zou voor mij al winst zijn als er bewust gegeven wordt. Dan komt het met de opbrengst ook wel goed. Daar ben ik niet bang voor."

"Intussen heb ik gezien dat je als predikant wel degelijk een leider bent, of je het wilt of niet."

Organisatie

Elke gemeentepredikant dient op zijn minst een beetje organisatiegevoelig te zijn, en kan de vertaalslag maken van (geloofs)visie naar organisatie en beheer. Mee eens of niet? "Ja, daar ben ik het mee eens. Zo probeer ik zelf ook te werken. Maar je kunt het niet van iedereen op diezelfde manier verwachten. En dan denk ik aan collega's die daar minder mee hebben. Iemand in de gemeente moet de verbinding leggen tussen de visie, wat opgeschreven is in het beleidsplan, en de concrete uitvoering daarvan. Er is iemand die dat moet doen. Ik denk dat het wel kan helpen als je als predikant daar op z'n minst in meedenkt. Dat is wel het minste wat je kunt verwachten. De één heeft daar meer talent voor dan de ander. Maar

als je het zelf niet hebt, regel dan dat het wel gebeurt. Samen moet je zorgen dat het punt beheerd wordt."

Idealisten en realisten

Predikanten als idealisten en kerkrentmeesters als realisten. Wat vindt de predikant van zo'n typering?

"Dit is zo'n typering, dat kan een karikatuur zijn, maar ik denk dat hij vaak ook wel een beetje waar is. Voor mezelf herken ik het niet zo. Ik ben niet een enorme idealist. En ik heb ook wel kerkrentmeesters ontmoet die best wel idealistisch zijn. De typering is wel herkenbaar, maar gelukkig is het vaak ook anders. Ik hoop eigenlijk, en dat is voor mijzelf het belangrijkste, dat we langzaam maar langzaam weg kunnen van dit soort typering. Ik merk de laatste tijd dat predikanten zich steeds meer gaan realiseren dat er op het kerkrentmeesterlijke

vlak ook verantwoordelijkheden liggen voor hen zelf. Omgekeerd hoop ik ook van harte dat kerkrentmeesters niet alleen zullen denken 'wij zijn er voor de centen en al het geestelijke dat doen de anderen maar', maar dat ze op hun manier en met hun specifieke verantwoordelijkheid iets van dat idealistische zullen hebben."

Tot slot

Wat verwacht u van kerkrentmeesters, wat wenst u hen toe?

"Zie de kerkrentmeesterij niet als je eigen domein, zie het ook niet alleen als zakelijke kwesties. Zie het als een stukje van het geheel van gemeente opbouw. Probeer samen te zoeken naar die verbinding met de gemeente opbouw, ook in geestelijke zin. Kijk hoe je elkaar daarin kunt versterken. Op zo'n manier kan je een mooie samenwerking hebben. Samen kom je het verst."

Kerkrentmeesters in Noord-Holland, Groningen, Drenthe en Friesland

SBKG-NN is de vraagbaak voor kerkeigenaren in Noord-Nederland

Denkt u aan uw SIM-aanvraag 2022-2027? Vraag het aan Ineke! 058-212 35 92

058 -212 3592
info@sbkg-noordnederland.nl
www.sbkg-noordnederland.nl

Wij ondersteunen bij:

- onderhoud / restauratie / verbouw / herbestemming
- gebouwenbeheer / groen en duurzaam
- subsidie- en fondsaanvragen / financiering

SBKG
Noord-Nederland

MONDIAL MOVERS

Kattenberg Verhuizingen

MONDIAL MOVERS

Aad de Wit Verhuizingen

Dé verhuizers van de VKB

#VRIJBLIJVENDE OFFERTE EN DESKUNDIG ADVIES OP MAAT

#0800 - 022 17 22

Lees meer op www.vkb-verhuizingen.nl

VKB-collega Adam van Bergeijk rondde in juni 2021 een master wijsbegeerte af aan de Universiteit Antwerpen. Het onderwerp van zijn masterscriptie: loyaliteit. Hij schrijft een serie reflecties bij kerkrentmeesterlijke taken. Voor de filosofisch ingestelde lezers.

Meer dan betrokkenheid

Tekst Adam van Bergeijk **Beeld** Unsplash

In deze bijdrage wordt ingegaan op de rol en betekenis van betrokkenheid. Preciezer nog, betrokkenheid die dusdanig is verinnerlijkt dat deze betrokkenheid als loyaliteit kan worden gezien. Wat is loyaliteit en wat betekent dat?

Loyaliteit is een woord dat in de dagelijkse omgang wordt gehecht aan zaken of mensen waarmee een zekere verbondenheid geldt. Als we loyaal zijn aan onze buurgemeente, dan weten we niet alleen van hun bestaan maar zijn er ook wederzijdse relaties en interacties. Tegelijkertijd is loyaliteit sterker dan alleen maar uitwisseling. Loyaliteit is een emotie en een diepere geestesgesteldheid.

Van oudsher heeft loyaliteit een juridische connotatie. Het Franse woord *loi* (wet) maakt deel uit van het woord loyaliteit en betreft wederzijdse verplichtingen. Die juridische inhoud heeft aan betekenis ingeboet ten faveure van het informele karakter van loyaliteit. Al kunnen er bij loyaliteit wel verplichtingen worden ervaren. Als je al tientallen jaren deel uitmaakt van een kerkelijke gemeente en er wordt een beroep op je gedaan, dan resoneert dat in je binnenste. Je hoort het appel en het laat je niet zomaar los. Loyaliteit beïnvloedt de rationele afweging.

Trouw is wezenlijk iets anders dan loyaliteit. Trouw heeft een meer formeel karakter. Je tekent ergens voor, een contract of een overeenkomst, of je belooft trouw bij een trouwbelofte of de aanvaarding van een ambt. Men kan jou er vervolgens aan houden: je hebt het immers beloofd, het is afgesproken vaak ten overstaan van vele getuigen.

Loyaliteit heeft een minder zichtbare kant dan trouw. Loyaliteit kan daarom ook wel worden vergeleken met het gedeelte van de ijsberg dat zich onder de wateroppervlakte bevindt. Dat gedeelte is niet zichtbaar, maar het is er wel degelijk. Loyaliteit is ook alledaags, we herkennen het bij elkaar.

Loyaliteit is echter meer dan betrokkenheid op anderen. Loyaliteit maakt ethiek mogelijk: mijn idee van wat goed, fraai en navolgenswaardig is, strookt wellicht niet met de opvatting van iemand anders. Het is daarom nuttig en noodzakelijk te weten wat mensen in onze nabijheid belangrijk vinden, maar meer nog: aan wie zij loyaal zijn. Niet om iemand in een hokje te kunnen plaatsen: 'zeg je aan wie je loyaal bent en

ik weet wie jij bent', maar om samen met anderen van gedachten te wisselen over wat goed is.

Loyaal aan keuzes

Loyaliteit betonen betekent ook keuzes maken. En, hoe onvermijdelijk, daarbij kan wrijving ontstaan. Als iemand er een afwijkende opvatting op na houdt, dan wordt er weleens een beroep op loyaliteit gedaan. Dat is niet helemaal terecht. Iemand is wel degelijk loyaal, maar maakt eigen afwegingen en keuzes. Diegene wordt daarin graag gerespecteerd. Iemand erbij proberen te houden onder het mom van loyaliteit is oneigenlijk gebruik van iemands betrokkenheid. Loyaliteit is sterk verbonden met een persoonlijke keuze en een persoonlijke verhouding met iets of iemand.

Loyaliteiten kunnen ook botsen. Inderdaad, loyaliteiten in meervoud. Bijvoorbeeld: je bent bij een buurtbarbecue en je hoort iemand kritiek uiten op de kerkenraad waar ook jij deel van uitmaakt. Je bent en buurtbewoner en je bent kerkenraadslid; je voelt dat het op dat moment wringt. Van de meerdere loyaliteiten wint vaak de sterkste loyaliteit. Maar: je voelt de andere loyaliteiten ook. Soms zonder dat anderen ervan afweten. Loyaliteit kan ook een teken van een verlangen zijn, waarover straks meer.

Conformiteit is geen loyaliteit

Conformiteit is een aanpassing aan de heersende *communis opinio* waardoor het verschil met loyaliteit meteen duidelijk wordt. Conformiteit is een houding zonder een gedegen kritische reflectie. Het blind volgen van een groep mensen behoort niet tot hetgeen onder loyaliteit wordt begrepen. Het kan evenwel veilig voelen om aan te sluiten bij een grote groep. Je valt niet op en je valt niet uit de toon.

Geen transacties

Een transactie is een handeling waarbij een dienst of een product tegen een zekere betaling of wederdienst wordt uitgewisseld. Bij loyaliteit is geen sprake van een wederdienst, of je zou het een transactionele loyaliteit moeten

noemen. Dat komt neer op de zegeltjesactie bij de plaatselijke middenstand: de voordelen die je in het vooruitzicht zijn gesteld zorgen ervoor dat je bij herhaling in de winkel terugkomt. Loyaliteit echter, is de betekenisvolle verbinding met de ander zonder dat er een product of dienst wordt beloofd of wordt toegekend.

Een van de oorzaken is reden

In veel situaties is er sprake van een betekenisvolle verbinding met anderen dankzij een bewuste keuze. Je gaat bijvoorbeeld in een nieuwe woonplaats naar de lokale geloofsgemeenschap. Als je je er thuis voelt, wordt er langzaam maar zeker een draad gespannen tussen jou en deze geloofsgenoten. De oorzaak van loyaliteit is snel gevonden: je voelt je deel van de geloofsgemeenschap en daardoor ben je vervolgens loyaal aan deze gemeenschap. Met andere woorden, jouw loyaliteit heeft een aanwijsbare oorzaak en dat is de reden van jouw loyaliteit. Immers, niet alle oorzaken zijn ook redenen. Een reden bestaat onder andere uit een verlangen en een overtuiging. De overtuiging in ons voorbeeld is dat deze groep mensen iets heeft waardoor we ons aangetrokken voelen. En, het verlangen vervolgens is om daarvan deel uit te maken. Op deze wijze heeft

De bovenzijde van de brug geldt als zichtbare verbinding tussen A en B, maar wat er werkelijk van belang is, zijn de fundamente die deels aan het zicht onttrokken zijn.

loyaliteit een geschiedenis van totstandkoming en ook een toekomst waarin we meer willen ontvangen van hetgeen ons als goed toeschijnt.

Tenslotte, loyaliteit als weg naar het goede, het schone en het ware

Loyaliteit zoekt gemeenschappelijkheid. Die gemeenschappelijkheid zoeken en vinden we in mensen om ons heen die iets hebben waardoor wij ons aangetrokken voelen. Loyaliteit, de sterke onderstroom van betrokkenheid op een ander of op specifieke anderen, roept op tot ethiek. Immers, onze verhouding of ons handelen jegens de mensen om ons heen maakt het mogelijk om deze verhoudingen en het handelen moreel te evalueren. Loyaliteit is dus een belangrijk ethisch aspect: wat voor jou geldt als het goede, het schone en het ware dat is wat jou drijft en waaraan je loyaal bent. Een vergaderagenda leegvegen om het vervolgens over drijfveren te hebben kan een waardevolle bijdrage leveren aan loyaliteit.

VELLEMA TORENUURWERKEN

Vellema Torenuurwerken is al meer dan zestig jaar gespecialiseerd in reparatie, restauratie en periodiek onderhoud van (monumentale) torenuurwerken en klokken. Vellema combineert kennis en respect voor historische- en monumentale waarde met de vele mogelijkheden van toepassing van eigentijdse (automatiserings)technieken.

Kijk op onze website voor meer informatie of bel ons voor een vrijblijvende afspraak: **0518 43 22 99**.

VELLEMA
TORENUURWERKEN

VELLEMA. PASSIE VOOR MENS EN TECHNIEK.

VELLEMA TORENUURWERKEN - GRIENEDYK 48 - HALLUM - WWW.VELLEMA.NL

TOINE DAELMANS

LUIDKLOKKEN & TORENUURWERKEN

Stipdonk 16, 5715 PC Lierop
 ☎ Toine Daelmans: 0492 54 55 77
 ☎ Ralf van Veghel: 06 460 656 21
 info@daelmans.com - www.daelmans.com

Jaarbijeenkomst VKB op 9 oktober

'Kerk en kerkrentmeester tussen traditie en toekomst'

Op zaterdag 9 oktober 2021 hoopt de VKB weer een jaar-bijeenkomst voor haar leden te houden.

Tijd

Aankomst van 10.00 – 10.30 uur. Van 10.30 uur tot 12.35 uur programma.

Lopend buffet van 12.35 – 13.30 uur. Vervolg programma van 13.30 uur tot 14.30 uur.

Locatie

Sint Joriskerk te Amersfoort.

Muziek

Nelline van Liere en Matthijs Breukhoven zorgen voor muzikale intermezzi, zangbegeleiding.

Thema

Onder het motto "Vitale minderheidskerk in een seculiere samenleving, wat vraagt dat van de kerk?" zullen Ruben van Zwieten en Martine Oldhoff optreden als hoofdsprekers. Reactie op thema door dr. René de Reuver.

Award

Er is een Awardcommissie ingesteld onder voorzitterschap van de heer Gerben van Dijk. Beoordelingscriteria zijn onder meer: Samenwerking en Samenbinding, intern en extern, in het kader van het jubileummotto van vorig jaar "Tussen traditie en toekomst".

SKIN

Samenwerkingsovereenkomst met SKINkerken rond helpdesk kerkbeheer voor internationale en migrantenkerken.

Afscheid

Afscheid van oud-voorzitter Cor de Raadt.

Uitnodigingen (met aanmeldingsmogelijkheid) worden begin september verstuurd naar alle colleges van kerkrentmeesters die lid zijn van de VKB, en naar zoveel mogelijk van onze externe relaties. Als u geen uitnodiging hebt ontvangen, en u hebt interesse in 9 oktober: neem gerust contact op met ons bureau.

Corona

we vragen geen bewijzen van tests of vaccinaties. Wel moet ieder zich aanmelden/laten registreren. We gaan uit van een 1,5 meter placering in de kerk. Daarnaast geldt dat ieder zich in de kerk ook in de pauzes gedisciplineerd volgens de dan geldende regels gedraagt, of in ieder geval ook de wens van anderen respecteert. Wat betreft 'de dan geldende regels': het kan namelijk best dat die in de loop van september van overheidswege nog worden aangepast.

*Foto's van links naar rechts:
Ruben van Zwieten, Martine Oldhoff, Matthijs Breukhoven en Nelline van Liere, René de Reuver.
Achtergrond: Sint Joriskerk te Amersfoort*

Inzenddatum voor de VKB-Mercer/Marsh Award 2021 verlengd

De inzenddatum om mee te doen met de VKB-Mercer/Marsh Award 2021 is verlengd tot en met 28 september aanstaande. Gemeenten die nog willen meedoen hebben hierdoor ruim twee weken langer de tijd om hun deelnameformulier in te sturen.

Het thema van de VKB-Mercer/Marsh Award 2021 is "Toekomstgericht Kerkbeheer door samenwerking en samenbinding". De VKB is op zoek naar gemeenten, vertegenwoordigd door colleges van kerkrentmeesters, die zich hebben gerealiseerd dat toekomstgericht kerkbeheer uiterst belangrijk is om de gemeente op lange termijn te laten voortbestaan en daarop hebben ingespeeld.

Meedoen? Vul dan het deelnameformulier in en ding mee naar de hoofdprijs van €3.000,-! De tweede prijs bedraagt €1.500,- en voor de derde prijs is €500,- beschikbaar.

Meer informatie vindt u op de website van de VKB (zie: www.kerkrentmeester.nl/vkb-mercer-marsh-award-2021/) of in het juli/augustusnummer van *Kerkbeheer*.

Tot en met uiterlijk 28 september 2021 kunnen inzendingen worden ingestuurd aan de VKB, liefst per e-mail aan info@kerkrentmeester.nl, of per post aan Antwoordnummer 120, 3300 VB Dordrecht onder vermelding van "VKB- Mercer/Marsh Award 2021". Inzendingen dienen ingevuld te zijn op het daarvoor bestemde formulier. Dit formulier is te vinden op de website of op te vragen bij de VKB.

'Welkomstpakket' voor beginnende kerkrentmeesters

De VKB heeft het voornemen aan alle beginnende kerkrentmeesters een kennismakingspakket te gaan toezenden. Deels kunnen we de adresgegevens daarvan al uit onze systemen halen, maar we verzoeken alle colleges om NAW-gegevens van beginnende kerkrentmeesters (maximaal 2 jaar 'in dienst') aan ons door te zenden. Dat kan nu al via info@kerkrentmeester.nl of op papier aan VKB, postbus 176, 3300 AD Dordrecht, maar dezer dagen wordt tevens een nieuwsbericht verzonden met een link naar een online invulformulier.

Van beginnende kerkrentmeesters (en van ervaren kerkrentmeesters die hun jeugdhervindingen ophalen) horen we vaak dat ze in het begin van hun ambtsperiode een beetje het gevoel hebben in het diepe gegooid te worden, dat wil zeggen dat de kennis benodigd voor hun toch wel ingewikkelde en uitdagende taken nog niet toereikend is. Tegelijkertijd is uit het onderzoek naar bekendheid, bereik en beoordeling van de VKB dienstverlening gebleken dat de bekendheid daarmee vooral bij minder ervaren kerkrentmeesters voor verbetering vatbaar is. Dat de VKB website, de *Handleiding voor Kerkrentmeesters* en het magazine *Kerkbeheer* (als dat circuleert binnen het college, bereikt dat kerkrentmeesters vaak aan de late kant) veel relevante informatie bevatten voor het uitoefenen van hun ambt is vaak niet bekend. Door toezending van een kennismakingspakket, met een exemplaar van *Kerkbeheer*, de brochure met het overzicht van de VKB organisatie (kenniscentrum, dienstverlening, belangenbehartiging) en links naar de VKB website en de online pagina's van de *Handleiding* hopen we dat beginnende kerkrentmeesters eerder de weg naar de oplossing voor hun vragen gaan vinden.

Akoestiek in kerken voor kerkeigenaren

Tekst & Beeld Jan Bril

Recent is de akoestiek van monumentale kerken inzichtelijk gemaakt in het boek *Akoestiek in 100 monumentale kerken*, geschreven door akoestisch ingenieur Jan Bril. De locaties van deze monumenten zijn verspreid door heel Nederland en volumes, bouwstijlen, bouwvormen en leeftijden zijn heel verschillend. De kerken hebben gemeenschappelijk dat ze allemaal een te beschermen waarde hebben. Hierbij kan akoestiek ook een deel van de te beschermen waarde zijn, los van de vraag in welke mate dit momenteel het geval is.

Dit boek geeft betrokkenen en geïnteresseerden in akoestiek, orgels en muziek een overzicht van de akoestiek, waarbij via de bijbehorende website www.akoestiekmonument.nl de akoestiek ook beluisterd kan worden. De vraag is wat de kerkeigenaren met dit boek en de achterliggende onderzoeken kunnen doen en hoe zij met de akoestiek van hun eigen kerk kunnen omgaan in de dagelijkse praktijk of bij plannen voor een herinrichting, voortbestemming, verbouwing of nieuwbouw. Dit artikel geeft hierbij enkele aanknopingspunten.

In de dagelijkse praktijk kan het voorkomen dat de akoestiek zo nadrukkelijk aanwezig is, dat het de spraakverstaanbaarheid of overdracht van versterkte muziekvormen verstoort. Als deze verstoring optreedt, is dat niet alleen nadelig voor de erediensten. Ook mogelijkheden om de kerk breder of multifunctioneel te gebruiken kunnen hierdoor worden beperkt. Dit is niet alleen een probleem in grote stadskerken, ook in kleinere kerken speelt dit vaak een rol. Eén van de hoofdconclusies uit het boek is ook dat het geen regel is dat de nagalmtijd toeneemt naarmate de kerk groter wordt. Dit is altijd gedacht, maar uit de vergelijkingen blijkt dat er vrijwel geen relatie ligt tussen de grootte van de kerk en de nagalmtijd.

Wanneer de akoestiek te nadrukkelijk aanwezig is, wordt vaak gedacht dat er een keuze gemaakt moet worden tussen de optimale klank voor het orgel, andere muziekvormen of de spraakverstaanbaarheid en versterkte muziek. Dit hoeft niet zo te zijn. Sterker nog, een mooie akoestiek voor het orgel kan vaak heel goed samengaan met een goede spraakverstaanbaarheid en multifunctioneel gebruik van de kerk. Dit vraagt in de meeste gevallen ook niet om buitensporig grote aanpassingen. Wanneer met zorg wordt gekeken naar mogelijke optimalisaties kan heel veel verbeterd worden. Dit geldt ook voor rijksmonumentale kerken, waarvan vaak gedacht wordt dat er geen aanpassingen mogelijk zijn. Bij veel optimalisaties gaat het

om een combinatie van redelijk beperkte bouwkundige voorzieningen in de vorm van het toevoegen van geluidsabsorberende en/of diffuserende materialen op precies de juiste locaties en een aanpassing aan het audiosysteem.

Soms worden akoestische voorzieningen doorgevoerd naar aanleiding van klachten of veranderd gebruik van kerken, steeds vaker omdat de kerk ook als multifunctionele ruimte verhuurd moet kunnen worden. De kostprijs en afschrijving van optimalisaties zijn vaak in goede verhouding met de gebruiks- en verhuurmogelijkheden van de kerk te brengen. Het akoestisch onderzoek is daarmee niet alleen een technisch onderzoek naar akoestiek en ge-

*Foto's van boven naar beneden:
De Oude Kerk te Delft, de Ludgeruskerk te Hall
en de Hervormde Kerk te IJsselstein*

luid, maar ook een haalbaarheidsonderzoek om besluiten te kunnen nemen over de uitvoering van dergelijke maatregelen in relatie tot het gebruik van de kerk.

Bij een herinrichting, voortbestemming of verbouwing moet de huidige akoestiek – ondanks de soms grote veranderingen – behouden blijven voor het monumentale orgel of wordt de verandering ook gebruikt om ook de akoestiek te optimaliseren als die voorheen niet naar tevredenheid was. Hier is het vanzelfsprekend dat een architect wordt ingeschakeld. Een ervaren 'kerkarchitect' weet dat het verstandig is om heel vroeg in de planfase de akoestiek te laten onderzoeken en de uitkomst daarvan meteen in het ontwerp mee te nemen. Het voordeel hiervan is niet alleen dat gelijk de juiste keuzes worden gemaakt en grote problemen achteraf worden vermeden, maar ook dat de kostprijs van de uitvoering van akoestische aanpassingen vaak erg meevalt in vergelijking met het voorgenoemde ontwerp. Dit kan bijvoorbeeld gaan om de keuze van vloer, wand en plafondafwerkingen, de stoelkeuze of de indeling.

Bij nieuwbouw van kerken of multifunctionele centra is er een aantal basis ontwerpregels ten aanzien van oppervlakken, volume, hoogten en ruimtevormen die de architect in de eerste schetsen al kan meenemen. In het boek worden deze aspecten ook behandeld, ondanks het gegeven dat het boek vooral over monumenten gaat. Veel architecten laten ook even een eerste schetsontwerp beoordelen om alvast zeker te zijn dat de basis goed gelegd is voor de nadere uitwerking van de akoestiek in de daarop komende ontwerpfasen. Bij nieuwbouw van multifunctionele centra kan het ook een interessante overweging zijn om na te denken over virtuele variabele akoestiek: een akoestiek die met één knopdruk exact kan worden aangepast naar het gebruik, zodat de akoestiek voor orgelmuziek, kamermuziek, vleugel, spraak/congressen en veel meer varianten optimaal is. Bij de juiste configuratie is de akoestiek ook van een kwaliteit die door de meest bekende en ervaren musici wordt gewaardeerd. De totale kostprijs van virtuele variabele akoestiek daarbij is vaak lager dan mogelijke besparingen in de bouw, bijvoorbeeld omdat er voor het maken van de optimale akoestiek voor klassieke muziek geen bouwkundig volume van circa 10 m³ per persoon, maar slechts circa 5 m³ per persoon nodig is in de zaal.

Bij bijna alle akoestische onderzoeken worden de voorgenomen veranderingen op basis van kennis, ervaring en ondersteunende berekeningen in 3D modellen uitgevoerd. In bestaande situaties wordt altijd eerst een 0-situatie meting gedaan. In de 3D rekenmodellen worden zowel de bouwkundige akoestiek als de uitgangspunten voor de geluidinstallatie doorgerekend. De configuratie van de geluidinstallatie is namelijk nauw verbonden met de (toekomstige) bouwkundige akoestiek. De resultaten van deze berekeningen worden niet alleen gerapporteerd, maar kunnen ook voor de bouw of aanpassing worden beleefd in '3D' surround geluid. Dit is van belang omdat het bij akoestiek gaat om beleving, waarbij niet iedereen een gevoel krijgt bij de getallen. Dit ondersteunt het maken van keuzes over

de na te streven doelstellingen, akoestische aanpassingen of de kosten/baten afwegingen inzake voorzieningen.

De akoestiek van een kerk of zaal is van groot belang bij het gebruik daarvan. Soms moet akoestiek worden beschermd, soms moet akoestiek worden verbeterd of geoptimaliseerd. De bewustwording van akoestiek is de directe aanleiding voor het boek geweest. Bij aanpassingen hoeft de akoestiek geen verrassing te zijn, maar kan doelgericht worden gewerkt naar de optimale akoestiek.

Bril, J. (2021). Akoestiek in 100 monumentale kerken. Stichting Klinkend Erfgoed Nederland. Ondersteund door de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, ISBN 9 789090 345363.

Over de auteur

Ingenieur Jan Bril is ruim 25 jaar actief als akoestisch adviseur in Nederland en andere landen van Europa. De meerderheid van de gebouwen in zijn werk zijn kerken met een complexe akoestiek waar een verbouwing, restauratie of herinrichting plaatsvindt. Meer informatie: www.janbril.nl.

■ Gerestaureerd Knol-orgel weer dichterbij 1796

Vrijdagavond 10 september heeft tijdens een besloten bijeenkomst de ingebruikname plaatsgevonden van het gerestaureerde Knol orgel in de Hervormde Kerk van Zwartsluis.

In de jaren 1793-1796 bouwde de orgelmaker Rudolf Knol met gebruikmaking van ouder materiaal een nieuw orgel in de Sluizer Kerk. Na meerdere restauraties door de eeuwen heen was het klankbeeld steeds verder van het oorspronkelijke concept af komen te staan. Na de eerste fase van de restauratie, uitgevoerd in 2007 en technisch van aard, stelde adviseur Stef Tuinstra een herstelplan op voor de tweede fase om de kenmerkende Knol klank te herstellen zoals dit aan het einde van de 18e eeuw geklonken moet hebben.

Wat was er nu aan de hand? Door een ongelukkige restauratie in de jaren '30 van de vorige eeuw is naar de inzichten van die tijd de winddruk van het orgel fors verhoogd. Om het orgel toch nog een beetje te laten klinken zijn van alle pijpen de gaten in de voetjes, waardoor de pijpen worden aangeblazen, kleiner gemaakt door ze dicht te kloppen. De klank is hierdoor veel vlakker en doffer geworden, het klonk zelfs een beetje geforceerd en had de neiging om over te blazen. De pijpen kregen immers lucht in een totaal andere verhouding dan waar ze voor gemaakt waren. Het pijpwerk werd onnodig zwaar belast en raakte snel ontstemd. Andere bijkomstigheid was dat het orgel door de verhoogde winddruk erg zwaar speelde. Kortom, de eenheid

van het oorspronkelijke concept was door deze ingrepen totaal verstoord. Bij de restauraties in 1974 en 2007 werd deze ontstane situatie niet hersteld. Hoewel beide restauraties kwalitatief hoogstaand waren ontbraken in 1974 de nodige kennis en in 2007 de financiën om de klank naar de oorspronkelijk situatie terug te brengen.

Na grondig onderzoek van de Knol orgels in Wieuwerd, Bozum, Geesteren, Hasselt en Zwartsluis kon worden bepaald hoe Knol werkte en hoe hij zijn orgels intoneerde. Van oktober 2019 tot januari 2021 voerden de medewerkers van Adema's Kerkorgelbouw te Hillegom de restauratie uit en zij wisten met hun vakmanschap de oorspronkelijke klank en daarmee de eenheid als geheel terug te brengen. Alle 1.064 orgelpijpen werden zorgvuldig gerestaureerd, de juiste winddruk werd bepaald en het leer van de blaasbalgen werd vervangen. Tevens werd er een sierlijke nieuwe orgelbank gemaakt, een kopie van de Knol bank in Bozum. Door restauratieschilder Appie Veenstra te Westervelde werd het nodige schilderwerk verricht. De in 1974 opnieuw aangebrachte koele witte kleur van de orgelkas werd doormiddel van een patineertechniek zachter gemaakt. De eenvoudige op blik aangebrachte versieringen boven de pijpenvelden werden vervangen door *trompe l'oeil* schilderwerk in bladgoud, dat niet van echt houtsnijwerk is te onderscheiden. Eveneens werd de blauwe achterkant van de orgelkas hersteld, de registernamen

opnieuw in bladgoud op strips aangebracht en werd de lessenaar van een nieuw houtfineer voorzien.

De restauratie was financieel mogelijk toen eind 2018 door de Provincie Overijssel een subsidie voor dit project werd toegekend in het kader van de regeling Restauratie Rijksmonumenten. Verder werd het project financieel ondersteund door diverse culturele fondsen. Ook de leden van de Hervormde Gemeente leverden een belangrijke bijdrage.

Het eindresultaat is boven verwachting. Niet alleen in naam, maar ook in klank heeft Zwartsluis een echt Knol orgel teruggekregen dat in alle opzichten dichterbij het opleverjaar 1796 staat dan voor de restauratie. Het instrument, gebouwd vanuit de late Noord-Duitse barok traditie heeft haar ruige, stoere en heldere klank terug.

■ Kerkenbeurs Nederland verschoven

Onder druk van het toenemend aantal coronabesmettingen wordt Kerkenbeurs Nederland 2021 verschoven naar 24 en 25 maart 2022, wederom in Expo Houten. Kerkenbeurs is de facilitaire vakbeurs voor beheerders en bestuurders van kerken.

Organisator Helderblauw ziet zich genoodzaakt tot deze verschuiving door de onrust rond het aantal besmettingen. Volgens directeur Marco van de Wetering speelt een groeiend negatief sentiment rond evenementen, de Kerkenbeurs en andere beurzen parten. "Er bestaat veel onzekerheid over de impact en ontwikkeling van de Delta-variant. Evenementen zijn daardoor al verboden of moeten voldoen aan strenge toegangscontroles. Voor beurzen geldt als doorstroomlocatie een soepeler regi-

me. Niettemin hebben we te maken met beeldvorming waardoor veel exposanten de kat uit de boom kijken."

Kerkenbeurs stond gepland op 7 en 8 oktober aanstaande. Helderblauw geeft aan na de zomerperiode niet voldoende tijd meer te hebben om een kwalitatief goede beurs neer te zetten. Ook bedrijven die nu afwachten hebben dan zelf ook onvoldoende tijd om zich voor te bereiden op de beurs.

Van de Wetering: "Veel beurzen worden verschoven, maar het is wel zuur. Onze branche zit al anderhalf jaar op slot. In het voorjaar was er bij exposanten én bezoekers juist veel enthousiasme dat er weer een Kerkenbeurs zou zijn in oktober. Helaas halen de ontwikkelingen rond corona ons nu in."

Onderscheidingen van de VKB

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan:

Marcus van Driel, Dordrecht-Dubbeldam, 50 jaar organist

Jakke Hiemstra, Heiloo, 50 jaar diverse functies

GOUD

toegekend aan:

Harm Jan Donker, Beilen-Hijken-Hooghalen, 40 jaar organist

Marianne Davids-Garritsen, Breukelen, ruim 30 jaar administrateur

Berendje Frowijn-Schuit, Putten, 34 jaar administratief medewerker

Jan Nieman, Rotterdam Lombardijen, bijna 30 jaar meerdere functies

Cornelis van der Velden, Vlijmen-Hedikhuizen, 40 jaar diverse functies

ZILVER

toegekend aan:

Gerrit Siesse, Bruinisse, 25 jaar medewerker kijk en koop-hal, bezorger kerkbode

Gerrit Vossers, Silvolde, ruim 13 jaar kerkrentmeester

J. Hiemstra, Heiloo

C. van der Velden, Vlijmen-Hedikhuizen

H.J. Donker, Beilen-Hijken-Hooghalen

G. Siesse, Bruinisse

M. Davids-Garritsen, Breukelen

G. Vossers, Silvolde

M. van Driel, Dordrecht-Dubbeldam

B. Frowijn-Schuit, Putten

J.W. Holstege, Elburg

BRONS

toegekend aan:

Jan Willem Holstege, Elburg, 4 jaar ouderling-kerkrentmeester

Pieter Cornelis de Leeuw den Bouter, Rivierenland Oost, 20 jaar administrateur

EREPENNING

toegekend aan:

Dirk Willem Durieux, Rijnsburg, 41 jaar organist

Sietse Adriaan Strating, Rijnsburg, 46 jaar organist

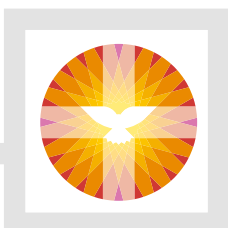
D.W. Durieux, Rijnsburg

S.A. Strating, Rijnsburg

P.C. de Leeuw den Bouter, Rivierenland Oost

PKN Onderscheidingen

GOUD MET BRILJANT

toegekend aan:

Cornelis Jan Scherpenzeel, Rotterdam Lombardijen, 47 jaar diaken en koster

ZILVER

toegekend aan:

Metske Sijbren Koopmans, Elburg, 20,5 jaar ouderling en ouderling-kerkrentmeester

M.S. Koopmans, Elburg

De erpenenning in standaard

Naast de draaginsignes in brons, zilver, goud en goud met briljant, hebben wij ook een erpenenning in standaard in ons assortiment, te verkrijgen in zowel de VKB- als de PKN-variant.

Verdient er iemand in uw gemeente ook een onderscheiding? Kijk op dan op onze website:

www.kerkrentmeester.nl/onderscheidingen-insignes/

Silas Groep

Partner van kerken

Hoe wilt u kerk zijn, nu en in de toekomst? Daar gaat het om en dat maakt onze aanpak uniek: wij benaderen materiële vraagstukken van kerken namelijk vanuit de missie van de kerken.

De Silas Groep ondersteunt geloofs-gemeenschappen en helpt u op voorwaardenscheppend terrein. Kerken zijn heel verschillend, hebben specifieke vragen en mogelijkheden. Bij al deze situaties sluiten wij graag aan en leveren we maatwerk.

Cijfers en letters

Daar weten wij wel raad mee. Wij zijn **de** administratieve dienstverlener voor kerken en instellingen. Wij verzorgen uw financiële administratie, salarisadministratie, traktementsberekeningen en begraafplaatsenadministratie. Daarnaast stellen wij graag uw begroting en jaarrekening op. Bovendien geven wij deskundig advies over verzekeringen en bieden wij ondersteuning bij ziekte of vacatures op het kerkelijk bureau. Waar kunnen wij u mee van dienst zijn?

Uw vastgoed op orde

Het zorgvuldig beheren van grond en gebouwen wordt steeds complexer. Het vergt veel specifieke kennis en die hebben wij in huis.

Wij kunnen het volledige beheer van uw vastgoed verzorgen. Ook ondersteunen wij bij zaken zoals bemiddeling of advisering bij aan- en verkoop van grond en gebouwen. Onze rentmeesters staan altijd ten dienste van uw kerk en zijn erop gericht om optimaal rendement voor u te behalen.

Advies bij kerkgebouw-gerelateerde vragen

Het bezit van kerkelijk onroerend goed kan ingewikkelde vragen opleveren. Sluiten de kerkgebouwen nog aan op de wijze waarop u kerk wilt zijn? Niet alle kerkgebouwen zijn nog nodig voor zondagse vieringen. Besluitvorming hierover roept al gauw emotie op. Soms zijn verkoop, een alternatieve bestemming of ontwikkeling van vastgoed een oplossing. Onze rentmeesters adviseren, bemiddelen bij aan- en verkoop en taxeren kerkgebouwen en ander kerkelijk vastgoed.

KKA
Administraties & Advies

SilasGroep.nl/kka

Telefoon 033 - 467 10 12

KKG
Rentmeesters & Makelaars

SilasGroep.nl/kkg

Telefoon 033 - 467 10 10

KKG Adviseurs
Rentmeesters & Makelaars

SilasGroep.nl/kkg-adviseurs

Telefoon 033 - 467 10 10

VKB VERZEKERINGEN

De VKB biedt in samenwerking met Mercer Marsh Benefits een breed assortiment aan verzekeringen. Deze verzekeringen zijn op maat gemaakt voor de VKB-leden en hebben zeer scherpe premies. Op de internetsite www.vkb-verzekeringen.nl kunt u verzekeringen afsluiten, schaden melden en informatie handig terugvinden. Voor gemeenten, betrokken medewerkers, predikanten, maar ook vrijwilligers zijn adequate verzekeringen beschikbaar. De meeste VKB-leden maken al gebruik van onderstaande verzekeringen.

- Bestuurdersaansprakelijkheidsverzekering
- Brandverzekering
- Wettelijke aansprakelijkheidsverzekering
- Rechtsbijstandverzekering
- Werkgeversaansprakelijkheid
- Groepsreis/ongevallenverzekering
- Ongevallenverzekering voor vrijwilligers
- Persoonlijke ongevallenverzekering
- Vervangingsverzekering predikanten
- Verzuimverzekering
- WGA-gatverzekering
- Fraude- en berovingsverzekering

Uw contactpersonen

DIMFIE VAN SUNDERT
010 40 60 520
info.vkb@mmc.com

JOYCE DEN HOLLANDER-OSSEWAARDE
010 40 60 817
info.vkb@mmc.com

